

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Viktor Lennartsson

Klander och nullitet – aktieägares skydd mot felaktiga stämmobeslut

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Per Samuelsson

Termin för examen: Period 1 VT2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	10
1.5 Disposition	11
2 BOLAGSSTÄMMANS GRUNDLÄGGANDE FUNKTION	13
3 STÄMMANS BEHÖRIGHET OCH BESLUTENS VERKNINGAR	16
3.1 Formkrav	16
3.2 Stämmobeslutens rättsverkningar	19
3.2.1 För tredje man	19
3.2.2 För övriga bolagsorgan	20
4 KLANDER- OCH NULLITETSGRUNDER	23
4.1 Grundläggande rekvisit	23
4.2 Materiella klandergrunder	24

4.3	Formella fel och kausalitetsprincipen	25
4.4	Rättsföljder av ett klandrat beslut eller konstaterad nullitet	26
5	KLANDERFRIST OCH PASSIVITETSVERKAN	30
5.1	Existerar passivitetsverkan?	30
5.2	Hur bör passiviteten i sådana fall beräknas?	35
6	BESLUTS VERKSTÄLLBARHET OCH ORGANENS KOMPETENS	38
6.1	Generellt om verkställbarhet	38
6.1.1	Styrelsens skadeståndsansvar som skydd mot verkställighet	39
6.1.2	Inhibition som skydd mot verkställighet	41
6.2	Särskilt om val av styrelseledamöter	44
6.2.1	Rätt att föra talan å bolagets vägnar	46
6.2.1.1	NJA 2008 s. 796	47
6.2.1.2	NJA 2015 s. 466	49
6.2.1.3	Slutsatser från de båda rättsfallen	52
7	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	55
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	58

Summary

The general meeting is the top decision-making body in a Swedish limited company and the only body where the shareholders have power to influence the acts of the company. The kind of resolutions the general meeting may decide upon and how they shall be decided is regulated in detail, in order to protect interests of the shareholder minority and the creditors. However, a competitive trade and industry also requires efficient and energetic companies. These are, in some cases, contrarious aims and goals. Hence, the legislation is a result of the weighing of those interests.

In this essay I will examine the shareholders' right to challenge resolutions which are to be considered erroneous due to either an unlawful content in the resolution or a fault in the decision procedure. I have examined to what extent this right to litigation constitutes a shareholder protection towards enforcement of such resolutions and the undesirable effects such decisions may cause. The weighing and balancing of interests at stake, shareholder protection and efficiency, is particularly interesting when it comes to general meeting decisions regarding election of members of the board. Thus, this issue and how erroneous elections affect the legal capacity and authority of the board, will be discussed in particular.

First and foremost, the shareholder protection is confined by the fact that the shareholders' right to bring an action against the company is restricted by a period of limitation. Actions based on minor errors in a certain resolution must be submitted within three months from the date the decision was made. But if the error is essential, the statutory law seems to stipulate no such period of limitation. This seemingly eternal right to bring an action is however not eternal. References to general rules of passivity are given in the legislative history of the Companies Act. Though, the question is if such rules really exist, and if so, what such rules prescribe. The examination gives some support to the statement that passivity from a shareholder might restrict its right to challenge a general meeting resolution in court even though the error is

essential. How, and especially on what grounds, the passivity shall be assessed is however not clear.

Furthermore, the shareholders' protection is even more confined by the fact that the board, as a general rule, is not prohibited to enforce resolutions only because the resolution is erroneous or that an action has been brought. However, the board might in such cases expose itself for the risk of being liable to pay damages. This creates an incentive not to enforce erroneous resolutions, which could be considered an indirect protection for the shareholders. Another indirect protection is the shareholders' right to request suspension of enforcement. In order to be granted such a suspension, the applicant must deposit security. Practically, this could exclude a lot of shareholders from protection.

Finally, the focus is placed on the issue regarding erroneous elections of the members of the board. Since the board usually represents the company in court, the question of how erroneous resolutions affect legal capacity of the board is essential. To sum up, the interest of efficiency is superior to the interest of protection. At least as a general rule, the board shall be considered competent to represent the company even though the election is erroneous, until the court has declared the election void. However, if the error is essential, the general rule is the opposite. Two examples in modern case law illustrate this weighing and balancing of interests and have clarified the right to challenge erroneous resolutions in relation to the effects on the board's legal capacity.

Sammanfattning

Bolagsstämman är aktiebolagets högsta beslutande organ och det enda forum där aktieägarna kan råda över frågor som rör bolaget. Hur stämman får fatta beslut och vilka beslut stämman får fatta är noga reglerat i syfte att skydda aktieägarminoriteten och bolagets borgenärer. Ett konkurrenskraftigt näringsliv förutsätter dock att bolagen även är effektiva och handlingskraftiga. Dessa målsättningar är i vissa fall motstridiga, varpå gällande rätt har fått ge uttryck för en intresseavvägning.

I den här uppsatsen undersöks klanderinstitutet, som är bl.a. aktieägarnas verktyg för att kunna angripa beslut som stämman fattat, trots att de är felaktiga till sitt innehåll eller inte har tillkommit på rätt sätt. Jag har i uppsatsen undersökt i vilken utsträckning klanderinstitutet förmår att skydda aktieägare från de oönskade effekter ett verkställande av felaktiga beslut kan medföra. Intresseavvägningen mellan skydd och effektivitet blir särskilt intressant när stämmans beslut rör val av styrelseledamöter. Följaktligen riktar den här uppsatsen ett särskilt fokus på frågan om klander av styrelseval samt följderna det får för den valda styrelsens kompetens.

Först och främst inskränks skyddet av det faktum att aktieägarnas rätt att väcka talan mot beslutet preskriberas efter viss tid. Här görs en uppdelning mellan beslut som enbart är behäftade med allmän klandergrund och de som utgör nulliteter. Beträffande beslut som angrips baserat på allmän klandergrund måste en klandertalan väckas inom 3 månader från det att beslutet fattades. Rätten att angripa beslut som däremot utgör nulliteter kan, av lagtexten att döma, aldrig preskriberas. Den till synes oändliga talfristen torde dock inte vara oändlig. Hänvisningar till allmänna regler om passivitet görs i förarbetena. Frågan är dock om sådana regler existerar och vad de i sådana fall föreskriver. Undersökningen ger visst stöd för att passivitet från en aktieägare kan inskränka dennes rätt att väcka talan mot ett beslut behäftat med nullitet. Utifrån vilka premisser en sådan passivitet ska beräknas får däremot anses oklart.

Vidare inskränks aktieägarnas skydd av det faktum att styrelsen som huvudregel inte är hindrad att verkställa ett beslut enbart av den anledningen att beslutet är klanderbart eller att en klandertalan har väckts. Däremot medför styrelsens exponering för skadeståndsansvar ett incitament för dem att avvakta verkställighet av beslut som senare kan komma att upphävas eller ändras genom klanderprocessen. Skadeståndsansvaret medför på så vis ett indirekt skydd för aktieägarna. Ett annat indirekt skydd mot verkställighet som står aktieägarna till buds är dess rätt att begära inhibition. Sådana interimistiska förbud förutsätter dock att sökanden kan ställa säkerheter, vilket inskränker möjligheten för många att använda sig av detta skydd mot verkställighet.

Slutligen riktas fokus på den specifika situation där det klanderbara stämombeslutet avser styrelseval. Eftersom styrelsen vanligtvis företräder aktiebolag i rättegång blir frågan om klanderbarhet i förhållande till styrelsens kompetens extra intressant. Sammanfattningsvis väger effektivitetsintresset starkt när kompetensen för en styrelse som valts trots klandergrund ska bedömas. Aktieägarens intresse av att inte låta styrelsen vara behörig att föra bolagets talan kan, som huvudregel, anses få ge vika för intresset av att bolaget inte ska stå utan verkställande organ. Om styrelsevalet däremot är behäftat med nullitet får huvudregeln anses vara den motsatta. Två relativt nya rättsfall belyser denna avvägning och har i stor utsträckning förtydligat bilden av klanderinstitutets effekter på styrelsens kompetens.

Förord

Den här uppsatsen lyckas knappast sammanfatta de fyra och ett halvt år som jag spenderat i Lund och allt som jag varit med om under min studietid. Men den får i vart fall symbolisera slutet på en fantastisk period i mitt liv. Efter diverse toppar och dalar (mestadels toppar) under min studietid och under det här uppsatsskrivandet, är det nu dags att rikta tacksamhet till de personer som har gjort resan möjlig.

Först och främst vill jag rikta ett tack till Per Samuelsson som med kloka råd väglett mig genom uppsatsen.

Ett tack måste även riktas till grabbarna i Lund. Motivering: oklar.

Vidare vill jag tacka mamma, pappa och brorsan för emotionellt och finansiellt stöd samt ovillkorlig kärlek under alla år. Jag tror och hoppas att ni är stolta.

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till Julia som genom hela studietiden funnits vid min sida och peppat mig när det behövts och tagit ner mig på jorden när det behövts. Tack för att du alltid påmint mig om att ”börja plugga lite tidigare nästa gång” och tack för att du trots det tröstat mig när jag (utan att förstå varför) inte uppnått de resultat jag velat uppnå. Tack för att du finns.

Lund, maj 2019

Viktor Lennartsson

Förkortningar

AB	Aktiebolag
ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rätts- handlingar på förmögenhetsrättens område
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
HaL	Lag (1991:351) om handelsagentur
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
VD	Verkställande direktör
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Aktiebolag är den i särklass vanligaste bolagsformen i Sverige. En anledning till dess popularitet sägs vara dels avsaknaden av personligt betalningsansvar för ägarna, dels flexibilitet och effektivitet. Oavsett verksamhetsart, storlek på verksamheten och antalet aktieägare, tycks aktiebolagsformen vara mest populär och som utgångspunkt regleras samtliga aktiebolag av samma regler.¹ Gemensamt för bolagsformen är i vart fall att aktieägarna utövar sin makt på bolagsstämman, bolagets högsta beslutande organ, medan verkställighet av beslut ligger utanför aktieägarnas kompetens. Av effektivitetsskäl är det som huvudregel majoriteten – eller snarare den eller de som innehar majoriteten av röstberättigade aktier – som bestämmer på bolagsstämman. För att undvika missbruk av den makten innehåller 7 kap. Aktiebolagslagen (2005:551)² regler kring bolagsstämman som bl.a. ämnar skydda aktieägarminoriteter. Dessa regler sätter gränser för vilka beslut stämman får fatta och hur besluten får fattas. Avvägningen mellan effektivitet och minoritetsskydd utgör ett av de stora och svåra problemen med aktiebolagsformen. Beträffande bolagsstämman erbjuds minoriteten ett visst skydd mot beslut som till sitt innehåll är felaktiga eller som tillkommit på ett felaktigt sätt, i form av klanderinstitutet. En aktieägare får genom bestämmelsen i 7 kap. 50 och 51 §§ ABL en rätt att väcka talan mot bolaget för att få beslut som de påstår är felaktiga upphävda eller ändrade. Den talerätten står i fokus för den här uppsatsen.

¹ Jfr Johansson (2018) s. 44 f.

² Hädanefter ”ABL”.

1.2 Syfte och frågeställningar

Anledningen till att en aktieägare vill väcka klander- eller nullitetstalan är egentligen inte att han eller hon vill få det bekräftat att beslutet som stämman tagit var felaktigt. Ett beslut i sig kan inte skada en aktieägare nämnvärt och det kan knappast vara detta lagstiftaren ämnat skydda aktieägare mot. Målet med klanderinstitutet måste givetvis vara att aktieägaren ska slippa de effekter som beslutet medför när det verkställs. Syftet för den här uppsatsen är följaktligen att undersöka och redogöra för vilket skydd mot besluts verkställighet och oönskade effekter som aktiebolagsrätten i allmänhet och klanderinstitutet i synnerhet tillhandahåller en aktieägare. Vidare ämnar jag belysa den intresseavvägning som gällande rätt ger uttryck för mellan å ena sidan effektivitet i bolagets verksamhet och å andra sidan aktieägarskyddet. Den övergripande frågeställningen för den här uppsatsen är således:

Vilket skydd mot verkställighet av bolagsstämmobeslut tillförsäkras en aktieägare, givet att beslutet är klanderbart?

Eftersom bolagsstämman inte är ett verkställande organ är det styrelsen (eller annan behörig ställföreträdare) som har till uppgift att verkställa de beslut som stämman fattar. För en klandrande aktieägare är därför styrelsens kompetens att verkställa beslut avgörande. I den här uppsatsen ämnar jag därför särskilt undersöka följande:

Vilken kompetens har styrelsen att verkställa beslut som a) är klanderbara, b) är föremål för en pågående klandertalan, c) utgör en nullitet eller d) som över huvud taget inte fattats på en bolagsstämma?

Styrelsens behörighet blir särskilt intressant när det klanderbara stämmobeslutet avser just val av styrelse. Ett extra fokus kommer således att ägnas åt den typen av stämmobeslut.

1.3 Avgränsningar

Centralt för den här uppsatsen är klanderinstitutet som skydd för aktieägare. Fler än aktieägare kan emellertid klandra bolagsstämmobeslut, vilket kommer att redogöras för initialt. Därefter kommer fokus att ligga på aktieägares rätt till klandertalan eftersom dennes skydd är föremål för utredningen.

En minoritetsägare skyddas genom flera regleringar inom aktiebolagsrätten. Målet med den här uppsatsen är att redogöra för hur klanderinstitutet uppfyller det syftet. Aktieägares skydd mot verkställighet av klanderbara beslut är emellertid sammankopplat med skadeståndsansvar för styrelsen samt interimistiska verkställighetsförbud. Dessa regleringar bör i sammanhanget betraktas som en del av det skydd som klanderinstitutet utgör. En allt för djupgående undersökning av skadeståndsreglerna i ABL eller de civilprocessuella säkerhetsåtgärderna i Rättegångsbalken (1942:740)³ skulle dock falla utanför syftet för den här uppsatsen. Således kommer jag endast att ägna fokus åt de reglerna i den utsträckning de är relevanta för klander och nullitet.

Eftersom stämmans beslutandemakt är nästintill oinskränkt⁴ är listan över tänkbara beslut som kan bli föremål för en klandertalan närmast oändlig. Även om det lät sig göras finns det ingen anledning till att undersöka vad som skulle bli effekten av att varje tänkbart beslut verkställs trots klandergrund. Jag har därför valt ut några specifika typsituationer där verkställighet trots klandergrund blir särskilt intressant ur ett aktieägarperspektiv. Särskilt intressant är just styrelseval eftersom det kan tänkas få konsekvenser för giltigheten av alla de beslut och åtgärder som den valda styrelsen vidtar. Det är också i dessa situationer som avvägningen mellan effektivitet och skydd blir extra påtaglig.

Förutsättningarna för att ett beslut ska vara klanderbart eller utgöra en nullitet kommer att redovisas, men enbart översiktligt. Det är förvisso intressant, men

³ Hädanefter ”RB”.

⁴ Se kapitel 2.

fokus för den här uppsatsen ligger inte primärt på *om* ett beslut är klanderbart utan vad som händer *när* ett beslut är klanderbart. Av samma skäl kommer jag inte belysa och problematisera definitionen av ett *beslut* fattat av stämman i förhållande till andra yttringar som stämman kan göra. I den fortsatta framställningen förutsätts således att stämmans beslut de facto är ett beslut och inget annat.

1.4 Metod och material

Uppsatsen är skriven utifrån en rättsdogmatisk metod. Anledningen är att jag söker svar på hur gällande rätt ser ut avseende skyddet för aktieägare i en specifik situation. Den grundläggande beskrivningen av metoden är att man i enlighet med rättskälleläran söker svar i de allmänt accepterade rättskällorna för att kunna besvara sin frågeställning.⁵ Mer konkret handlar det om en analys av gällande rätt snarare än en beskrivning, eftersom en stor del av metoden består av tolkning av rättskällorna. Kleineman menar att juristens arbete karaktäriseras av just denna analysförmåga avseende rättens olika dimensioner och inte primärt av förmågan att referera och återge lagtext och rättsfall.⁶ Slutresultatet av den analys man gör, baserad på de olika rättskällorna, ska leda fram till en spegling av gällande rätt – eller mer specifikt – en bild av gällande rätt i det konkreta sammanhang man ämnar undersöka.⁷

Den här uppsatsen utgår från lagtext, primärt 7 kap. 50 och 51 §§ ABL. Endast lagtexten ger emellertid en icke fullständig bild av gällande rätt. En större del av analysen bygger således även på förarbeten, praxis från Högsta Domstolen⁸ (och i mindre utsträckning Hovrättspraxis) samt utvald doktrin på området. En del av analysen bygger på ekonomiska och affärsmässiga över-

⁵ Kleineman (2018) s. 21.

⁶ Kleineman (2018) s. 25.

⁷ Kleineman (2018) s. 26.

⁸ Hädanefter ”HD”.

väganden. Det innebär inte nödvändigtvis att man frångår den rättsdogmatiska metodens bundenhet till rättskällorna eftersom sådana aspekter lyfts fram som en del i rättskällorna (särskilt förarbeten och doktrin). Man ska också beakta att doktrinen inte förtjänar sin status som rättskälla baserat på en formell auktoritet. Istället ska värdet som rättskälla uppskattas proportionerligt i förhållande till dess förmåga att övertyga med argumentation.⁹ Det ska i detta sammanhang nämnas att en stor del av analysen bygger på argumentation i Håkan Nials bok *Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*.¹⁰ Boken är skriven redan år 1934 och man kan med all rätt vara kritisk till dess värde som rättskälla med tanke på verkets ålder. Nial är emellertid omnämnd både i modern litteratur¹¹ samt i moderna rättsfall på området.¹² Jag drar därför slutsatsen att de bakomliggande principer som klanderinstitutet bygger på inte förändrats i väsentliga delar och således bör bokens ålder inte påverka dess värde som rättskälla på ett nämnvärt sätt. Samma argument kan användas för den relativt omfattande användningen av gamla förarbeten i den här uppsatsen.

1.5 Disposition

Centralt för uppsatsen är klanderinstitutet och dess skydd för aktieägare, särskilt vad gäller klander av styrelseval. Pedagogiska skäl talar emellertid för att först ge en övergripande bild av dels bolagsstämmans allmänna funktion, dels vilka rättsverkningar stämmans beslut generellt får. En sådan presentation finns således i de inledande kapitlen 2 och 3. Därefter presenteras i kapitel 4 vilka rekvisit som krävs för att ett beslut ska vara klanderbart alterna-

⁹ Kleineman (2018) s. 28.

¹⁰ Nial (1934).

¹¹ Jfr Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50–51 §§, Lexino 2018-10-09. Hämtat 2019-05-22.

¹² Jfr NJA 2008 s. 796.

tivt utgöra en nullitet samt vilka rättsföljder ett klandrat beslut eller en konstaterad nullitet medför. Syftet i den här delen är att ge en bild av i vilka typer av situationer klander och nullitet kan tänkas aktualiseras.

Klanderfristen är en väsentlig del av klanderinstitutet och i stor utsträckning relevant för omfattningen av det skydd som aktieägare tillförsäkras, vilket är centralt för uppsatsen. Därför behandlas klanderfristen och passivitetsverkan separat i kapitel 5 trots att det egentligen också utgör en del av de grundläggande rekvisiten för klanderbarhet.

I Kapitel 6 redogörs först för hur en aktieägare generellt skyddas mot verkställighet av felaktiga beslut. Undersökningen visar att klandergrund och/eller väckt klandertalan som huvudregel inte hindrar styrelsen från att verkställa beslutet. Därför belyser jag i nästa avsnitt hur aktieägare potentiellt och indirekt kan skyddas mot verkställighet genom dels skadeståndsreglerna, dels möjligheten att begära inhibition. Därefter diskuteras specifikt hur man bör se på styrelseval om valet är klanderbart eller utgör en nullitet. Den frågan blir särskilt aktuell när det handlar om den valda styrelsens möjlighet att företräda bolaget i rättegång. Följaktligen redogör jag för hur HD har resonerat beträffande processbehörighet för styrelser som valts på ett potentiellt felaktigt sätt.

I den mån det är lämpligt görs löpande analyser av den fakta som presenteras. Särskilt kapitel 6, avsnittet som direkt berör min frågeställning, innehåller en stor del egna slutsatser. Jag ämnar sedan i det avslutande kapitel 7 både sammanfatta vad jag kommit fram till samt komplettera tidigare slutsatser för att besvara frågeställningarna.

I viss mån är dispositionen inspirerad av Nerep, Adestam och Samuelssons disposition i Lexino-kommentaren som i sin tur följer kronologin i 7 kap. ABL. Det är en systematik som bygger på att man följer beslutets väg från kallelse, till stämma, till verkställighet eller domstol. Det är i mitt tycke det mest pedagogiska sättet att presentera rättsläget på, varpå viss likhet går att finna med ovan nämnda disposition.

2 Bolagsstämmans grundläggande funktion

Beslutsförfarandet i ett aktiebolag är, framför allt av praktiska skäl, organiserat enligt en tydlig hierarki. Särskilt i bolag med många aktieägare hade det inte varit praktiskt möjligt att säkerställa samtliga aktieägares samtycke varje gång bolaget måste fatta ett beslut. Det vore inte heller önskvärt att ge en individuell beslutanderätt för varje enskild aktieägare. För att säkerställa effektivitet i beslutsfattandet fördelas således den beslutande makten på ett antal organ. Typiskt sett delegeras makten att förvalta och verkställa till bolagets styrelse som i sin tur utser en verkställande direktör¹³ med uppgiften att fatta beslut som rör den löpande förvaltningen.¹⁴

Bolagsstämman är bolagets högsta beslutande organ och aktieägarnas enda egentliga forum där de ges möjlighet att fatta beslut å bolagets vägnar. Den rätt som följer av ett aktieinnehav består huvudsakligen av en rätt att närvara vid, lämna förslag till och rösta på bolagets stämma. Denna initiativ- och rösträtt är reglerad i 7 kap. ABL. Stämmans kanske viktigaste funktion är att välja en styrelse som kan sägas representera kollektivet av aktieägare (eller åtminstone majoriteten av aktierna) vid förvaltningen av bolaget. Stämman har också, i egenskap av överordnat organ, rätt att besluta om angelägenheter som normalt sett fattas av styrelsen. Därtill har stämman ytterligare viss exklusiv kompetens, som t.ex. rätten att fatta beslut om ändring av bolagsordningen.¹⁵

Vid införandet av 1975 års aktiebolagslag ansåg lagstiftaren att bolagsstämman i högre utsträckning betraktades som en formalitet och att mer makt avseende förvaltningen av bolaget således borde överföras till styrelsen. Det ansågs särskilt vanligt förekommande i större bolag att ägarna inte hade något

¹³ Hädanefter ”VD”.

¹⁴ Johansson (2018) s. 122 ff.

¹⁵ Bergström & Samuelsson (2015) s. 61.

intresse i förvaltningen av bolaget och bolagets långsiktiga välmående, utan endast brydde sig om kortsiktiga uppgångar på aktiekursen och höga utdelningar till varje pris. Av hänsyn till allmänhetens och de anställdas intressen ansåg man därför att styrelsen skulle tilldelas en större makt och gav samtidigt bolagsstämman en mindre viktig roll.¹⁶

Ett av målen med dagens reglering av bolagsstämma är, enligt lagstiftaren, istället att främja en aktiv ägarfunktion. Det är i en marknadsekonomi en förutsättning att aktieägare både ska kunna styra och övervaka sina investeringar. Det egna intresse som ägarna har i sina investeringar anses utgöra den bästa garantin för att ”resurserna i enskilda företag och i näringslivet som helhet utnyttjas så effektivt som möjligt”¹⁷. Lagstiftaren noterade dock att en förstärkt ägarfunktion ökar risken för att majoriteten missbrukar sin makt. Förslaget kompletterades därför med ytterligare minoritetsskydd.¹⁸ I dagens aktiebolagslag uttrycks avvägningen mellan behovet av minoritetsskydd och effektivitet bl.a. genom reglerna om majoritetskrav vid bolagsstämma. Som huvudregel gäller att ett förslag måste samla minst hälften av rösterna på stämman för att bifallas. Samtidigt föreskriver lagen en rad tvingande undantagsregler för att skydda minoriteten, t.ex. krav på kvalificerad majoritet vid ändring av bolagsordning.¹⁹

Bolagsstämman är, som sagt, ett bolagsorgan men begreppet syftar även på själva sammankomsten av aktieägare. Dessa sammankomster benämns antingen ordinarie eller extra bolagsstämma. Enligt 7 kap. 10 § ABL måste varje aktiebolag hålla minst en ordinarie bolagsstämma (eller årsstämma som det också kallas) per år och senast sex månader efter varje räkenskapsårs utgång. Vid den ordinarie bolagsstämman måste det, enligt 7 kap. 11 § ABL, fattas beslut om bl.a. vinstdisposition, ansvarsfrihet för styrelse och VD samt fastställande av resultat- och balansräkning. Utöver vad lagen föreskriver att

¹⁶ Prop. 1975:103 s. 236–237.

¹⁷ Prop. 1997/98:99 s. 75.

¹⁸ Prop. 1997/98:99 s. 75–76.

¹⁹ ABL 7:40; ABL 7:42.

aktieägarna *ska* besluta om, *kan* stämman fatta beslut om i stort sett allting som rör bolaget, både på ordinarie och extra bolagsstämma.²⁰

²⁰ 7 kap. 1 § ABL; Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 1–2. Hämtat 2019-04-09.

3 Stämmans behörighet och beslutens verkningar

3.1 Formkrav

Bolagsstämman är, som tidigare nämnt, både benämningen på det beslutande organet samt på själva sammanträdet av aktieägare. Varje sammankomst mellan aktieägare är emellertid inte en bolagsstämma. För att ett sammanträde ska kunna kallas bolagsstämma – och i förlängningen för att de beslut som fattas på sammanträdet ska kunna betraktas som stämmobeslut – krävs att vissa formkrav är uppfyllda. Först och främst bör nämnas att styrelsen har ansvar för att årligen kalla till ordinarie stämma samt till extra stämma, när de ser behov av en sådan. Även bolagets revisor eller en aktieägare som samlar minst 10 % av aktierna kan kräva extra stämma.²¹

De mest grundläggande kraven avser kallelseförfarandet, vilka stadgas i 7 kap. 17–26 §§ ABL. Här bör särskilt nämnas 7 kap. 24 § som stadgar kallelsens obligatoriska innehåll i form av information om tid och plats för stämman, förutsättningar för att få delta i stämman samt förslag till dagordning. Kallelsereglerna är viktiga eftersom stämman utgör aktieägarnas enda beslutsforum. Varje aktieägare ska således, utifrån informationen i kallelsen, dels kunna utläsa var och när stämman äger rum, dels kunna avgöra om de har intresse av att närvara baserat på vilka frågor som ska behandlas enligt förslaget till dagordning.²² Kallelsekraven är därtill viktiga eftersom stämman, i händelse av en felaktig kallelse, endast får fatta beslut om samtliga aktieägare som påverkats av felet samtycker till beslutet.²³ Det ska dock

²¹ 7 kap. 10 och 13 §§ ABL.

²² Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3. Hämtat 2019-04-09; Bergström & Samuelsson (2015) s. 64.

²³ 7 kap. 26 § ABL.

understrykas att ett besluts giltighet endast påverkas om det formella felet haft en faktisk inverkan på beslutet.²⁴

Formkraven kring en bolagsstämma kan tyckas stelbenta. De är emellertid främst ämnade till att skydda minoriteten i bolag med en större ägarspridning. Även om reglerna är tvingande är aktieägarna inte bundna av dem i den utsträckning de är överens om att frångå dem. Avvikelser från formkraven är särskilt vanliga i mindre bolag där en snäv ägarkrets lätt kan konstatera att samtliga aktieägare samtycker. I noterade bolag eller i mindre bolag med aktieägare som drar åt olika håll, fyller däremot formkraven en viktig funktion att skydda minoritetens intressen.²⁵

Faktum är dock att de flesta bolagsstämmor aldrig genomförs i den bemärkelsen att samtliga aktieägare träffas på en bestämd plats vid en bestämd tidpunkt. I mindre aktiebolag, vilka står för den stora majoriteten av alla aktiebolag, fattas stämmobesluten genom s.k. *per capsulam*-beslut. Detta innebär att ett protokoll skickas runt för underskrift av berörda aktieägare utan att ett sammanträde de facto har ägt rum. Alternativt kan ett sammanträde ha skett över telefon eller videokonferens. Dessa formlösa bolagsstämmobeslut accepteras av rättsordningen och får samma rättsverkningar som ”traditionella” stämmobeslut så länge alla aktieägare samtycker till avstegen från formkraven.²⁶ Ställningstagandet bygger på principen om att regler som enbart syftar till att skydda aktieägarna själva, ska kunna åsidosättas. Ett förenklat stämmoförfarande bidrar till en ökad effektivitet som ingen annan än aktieägarna själva anses kunna ta skada av.²⁷

Den utbredda förekomsten av mer eller mindre formlösa bolagsstämmor föranleder frågan om vad som egentligen konstituerar en bolagsstämma. Vad är

²⁴ Bergström & Samuelsson (2015) s. 66.; se avsnitt 4.3.

²⁵ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.1. Hämtat 2019-04-10.

²⁶ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.1 och 3.3. Hämtat 2019-04-10.

²⁷ Jfr Johansson (1990) s. 63.

skillnaden mellan en bolagsstämma och ett sammanträde som inte är att betrakta som en bolagsstämma? Frågan får – eventuellt – betydelse för vilka rättsverkningar ett beslut som fattas på sammanträdet ska anses få. Enligt Johansson är det rimligt att åtminstone kräva att en aktieägare närvarar på sammanträdet för att mötet ska kunna betraktas som en bolagsstämma. Lagens uppbyggnad ger nämligen uttryck för att bolagsstämman är det organ där aktieägare (och ingen annan) kan fatta beslut. Följaktligen är minst en aktieägars närvaro ett grundkrav för att ett möte ska kunna vara en bolagsstämma.²⁸

Det tycks vidare stå klart att ett sammanträde dit samtliga aktieägare inte har kallats, inte heller konstituerar en bolagsstämma.²⁹ De beslut som fattas på ett sådant sammanträde ska – även om besluten betecknas som stämmobeslut och rör bolaget – aldrig betraktas som stämmobeslut. Lagstiftaren poängterar dock att skillnaden mellan ett sådant beslut och ett stämmobeslut som utgör en nullitet enligt 7 kap. 51 § andra stycket ABL är av ringa praktisk betydelse. Skillnaden är att det förstnämnda beslutet får ogiltigförklaras genom en allmän fastställsetalan och att det sistnämnda beslutet får angripas och eventuellt även ändras genom en nullitetstalan.³⁰

Härav finner jag inte anledning att ytterligare problematisera distinktionen mellan stämmobeslut som utgör nullitet och beslut som över huvud taget inte ska betraktas som stämmobeslut. Om en grupp av aktieägare samlas och fattar beslut under benämningen stämmobeslut kommer aktieägare som misstycker få vända sig till domstol för att få beslutet ogiltigförklarat oavsett om de anser att ogiltigheten grundar sig på att mötet inte utgjorde en bolagsstämma eller om den grundar sig på annan nullitetsgrund enligt 7 kap. 51 § andra stycket ABL.

²⁸ Johansson (1990) s. 69.

²⁹ Johansson (1990) s. 104.

³⁰ Prop. 1975:103 s. 413.

3.2 Stämmobeslutens rättsverkningar

3.2.1 För tredje man

Bolagsstämman har, som utgångspunkt, enbart kompetens att besluta och kontrollera. Rätten att företräda samt teckna bolagets firma tillfaller således inte bolagsstämman (och inte enskilda aktieägare heller) utan enbart styrelse, VD och särskilda firmatecknare. Bolagsstämmans oförmåga att rättshandla bör dock enligt Åhman nyanseras. Han menar att ABL antyder att bolagsstämman, utöver beslutandekompetens, även kan företa vissa åtgärder å bolagets vägnar. Exempelvis kan anmälan om likvidation företas genom stämmans försorg men man kan också potentiellt betrakta stämmans kompetens att *välja* styrelse som ett slags rättshandlingsförmåga.³¹

Det får emellertid anses korrekt att påstå att huvudregeln är att bolagsstämmans beslut inte kan medföra rättsverkningar för en tredje man. Enligt Johansson bör stämmans beslut snarare betraktas som ett för bolaget internt beslut, vilket inte påverkar tredje mans ställning vare sig det gäller rättigheter eller skyldigheter. Det följer således naturligt att tredje man inte kan klandra ett stämmobeslut, utan att denna rätt enbart ska tillfalla bolagets interna intressenter.³²

Ett stämmobeslut kan dock undantagsvis och indirekt anses påverka tredje man. Om styrelsen eller VD ingår en rättshandling med tredje man som strider mot ett stämmobeslut blir bolaget bundet även om tredje man är i ond tro om att styrelsen eller VD överskrider sin befogenhet.³³ Tredje man kan endast undantagsvis med stöd av avtalslagens ogiltighetsregler berövas den rätt som följer av avtalet om denne varit ”medveten om att ställföreträdaren gjort sig

³¹ Åhman (1997 s. 406 f.; Jfr 25 kap. 8 § ABL och 8 kap. 8 § ABL.

³² Johansson (1990) s. 99; Jfr. 7 kap. 50 § ABL.

³³ 8 kap. 42 § andra stycket andra meningen ABL.

skyldig till befogenhetsöverskridande, och ställföreträdaren och motparten handlat under kollusionsliknande förhållanden”³⁴.

3.2.2 För övriga bolagsorgan

Bolagsstämman har, i egenskap av aktiebolagets högsta beslutande organ, möjlighet att besluta om alla frågor som rör bolagets angelägenheter även om det rör frågor kring förvaltning och löpande förvaltning som normalt faller in under styrelsens respektive VD:s kompetens. De beslut som bolagsstämman fattar inom ramen för förvaltningen formuleras ofta som *direktiv* till styrelsen och är, som huvudregel, direkt bindande för det underställda organet. Det har emellertid aldrig varit lagstiftarens mening att bolagsstämman på kontinuerlig basis ska dirigera bolagets ledning och på så sätt underminera styrelsens ställning som förvaltande organ. Samtidigt har man konstaterat att utan en kompetens att inkräkta på styrelsens kompetensområde ökar risken för det motsatta – nämligen att styrelsen får en oskäligt stor makt över bolaget och förpassar bolagsstämman till att bli en betydelselös formalitet.³⁵ Det ska också påpekas att styrelsen i princip alltid är *behörig* att fatta beslut och rättshandla med tredje man utan ett förhandsgodkännande från stämman. Däremot har stämman makten att inskränka styrelsens *befogenhet* att vidta specifika rättshandlingar.³⁶

Stämmobeslutens bindande verkan för övriga bolagsorgan är dock inte oinskränkt. Det följer bl.a. av allmänna rättsgrundsatser att stämmobeslut som uppmanar till brottsliga handlingar är ogiltiga och styrelsen är naturligtvis inte bunden att verkställa sådana beslut.³⁷ 8 kap. 41 § andra stycket ABL stadgar

³⁴ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 8 kap. 42 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.3. Hämtat 2019-04-16.

³⁵ Prop. 1975:103 s. 236.

³⁶ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.7. Hämtat 2019-05-05; Jfr även avsnitt 3.2.1.

³⁷ Prop. 1975:103 s. 413; Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.5. Hämtat 2019-04-17.

dessutom klart och tydligt att en ställföreträdare för ett aktiebolag (t.ex. styrelsen) inte får följa en anvisning från bolagsstämman som strider mot ABL, ÅRL³⁸ eller bolagsordningen. Däremot en anvisning från bolagsstämman att inte följa annan gällande civilrättslig lag får ingen ogiltighetsverkan. Övriga bolagsorgan torde sålunda vara bundna att exempelvis underlåta att vidta en avtalsrättslig förpliktelse gentemot tredje man om bolagsstämman beslutat så. Problematiken har av lagstiftaren ansetts löst genom att bolaget i sådana fall kan ådra sig skadeståndsskyldighet.³⁹

Det står dessutom klart att bolagsstämmobeslut som klandrats i domstol och där bedömts vara ogiltiga inte får verkställas av övriga bolagsorgan. Exempel på sådana beslut kan vara beslut som strider mot generalklausulen i 7 kap. 47 § ABL eller bolagsordningen.⁴⁰ Vilka förutsättningar och/eller skyldigheter som övriga bolagsorgan har att verkställa beslut som är under pågående klanderprocess är desto mer oklart och en primär frågeställning för den här uppsatsen. Den frågan belyses i kapitel 6.

Nerep, Adestam och Samuelsson delar in stämmobeslutens rättsverkan i två kategorier: 1. Beslut där rättsverkan per automatik följer av stämmobeslutet och 2. Beslut som kräver registrering för att få rättsverkan. De flesta beslut som fattas på en bolagsstämma tillhör den första kategorin och får således omedelbar rättsverkan vilket innebär att styrelsen kan verkställa beslutet direkt.⁴¹ Ett exempel på beslut som kräver registrering är ett bemyndigande till styrelsen att fatta beslut om nyemission av aktier. Ett sådant bemyndigande måste registreras hos Bolagsverket innan styrelsen får lov att fatta beslutet.⁴² Vidare måste till exempel ett val av ny styrelseledamot registreras innan det

³⁸ Årsredovisningslag (1995:1554).

³⁹ Prop. 1975:103 s. 413.

⁴⁰ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 2.5. Hämtat 2019-04-17.

⁴¹ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 2.2. Hämtat 2019-04-17.

⁴² 13 kap. 35 och 37 §§ ABL; Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.2. Hämtat 2019-04-17.

blir gällande. Stämmans val saknar före registreringen rättsverkan vilket innebär att de ny tillträdde ledamöterna saknar de befogenheter och skyldigheter som följer av styrelseansvaret.⁴³

Skillnaden mellan de två kategorierna av stämmobeslut och dess olika förutsättningar för rättsverkan får särskilt betydelse för klanderprocessen. Bolagsverket har nämligen möjlighet att – och bör – pausa ett ärende om registrering av ett beslut som är under klanderprocess. Likaså bör Bolagsverket vänta med registrering tills klanderfristen gått ut om de finner en klandergrund, till exempel att det strider mot bolagsordningen. Så länge ärendet om registrering är bordlagt får beslutet ingen rättsverkan. En aktieägare som däremot vill klandra ett beslut som inte kräver registrering kan, för att undvika att beslutet verkställs under processens gång, behöva begära ett interimistiskt förbud hos domstol.⁴⁴

⁴³ 8 kap. 13 § ABL; Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.2. Hämtat 2019-04-17.

⁴⁴ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 3.2. Hämtat 2019-04-17; Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.7. Hämtat 2019-05-05; Jfr NJA 2015 s. 466 punkt 19.

4 Klander- och nullitetsgrunder

4.1 Grundläggande rekvisit

De rättsverkningar som följer av ett stämmobeslut enligt föregående avsnitt bygger på att beslutet är felfritt. Ett beslut som är fritt från fel kan inte angripas men beslut som inte tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot ABL, ÅRL eller bolagsordningen kan angripas. Den aktieägare, styrelse, styrelseledamot eller VD som vill göra ett sådant fel gällande ska väcka talan i domstol.⁴⁵ Gemensamt för både formella fel, d.v.s. sådana beslut som inte tillkommit i behörig ordning, och materiella fel, sådana som strider mot ABL, ÅRL eller bolagsordningen, är att en klandertalan måste väckas inom tre månader från beslutsdagen.⁴⁶ Endast beslut som utgör nulliteter kan angripas efter tremånadersfristen. Beslut som kan vara behäftade med nullitetsfel är beslut som inte kan fattas ens med samtliga aktieägares samtycke (typexemplet är att de utgör en borgenärsskyddsregel). Därtill är beslut behäftade med nullitet om de kräver samtliga aktieägares samtycke utan att sådant samtycke inhämtats samt sådana beslut som är fattade på stämman trots allvarliga fel i kallelsen.⁴⁷ Utöver två specialregler avseende fusion och fission av bolag stadgar lagen således endast två kategorier av talefrister: allmän klandertalan som måste väckas inom tre månader och nullitetstalan som inte preskriberas.⁴⁸ Icke-preskription vid nullitet är dock en sanning med modifikation vilket kommer att förklaras ytterligare i kapitel 5.

Enligt Nerep, Adestam och Samuelsson fyller klanderinstitutet främst en preventiv funktion. Förekomsten av klanderprocesser är ovanliga och regleringen tjänar primärt sitt syfte som minoritetens påtryckningsmedel samt

⁴⁵ 7 kap. 50 § första meningen ABL.

⁴⁶ 7 kap. 51 § första stycket ABL.

⁴⁷ 7 kap. 51 § andra stycket ABL.

⁴⁸ 7 kap. 50 och 51 §§ ABL.

hindrar styrelsen och majoritetsägarna från att på bolagsstämman presentera åtgärder som riskerar att klandras.⁴⁹ Processekonomiska skäl anses vara en kraftigt bidragande orsak till att klanderprocesserna är få. De sedvanliga reglerna i 18 kap. RB om processkostnadsfördelning medför en överhängande risk för en klandrande minoritet att tvingas betala motpartens, d.v.s. bolagets, rättegångskostnader. Klanderprocesser tenderar nämligen att dra iväg kostnads- och tidsmässigt vilket i praktiken riskerar att avskräcka en minoritetsägare från att hävda sin rätt.⁵⁰

4.2 Materiella klandergrunder

Beträffande materiella klandergrunder behöver den klandrande parten inte visa att beslutet går honom eller henne emot. En aktieägare anses ha en rätt att kräva att bolaget följer de lagar och regler som framgår av ABL, ÅRL och bolagsordning även om det aktuella beslutet egentligen strider mot en rättsregel till skydd för tredje man.⁵¹ Å andra sidan kan vissa stämmobeslut som de facto skadar aktieägaren inte klandras. Bolagsstämmobeslut som strider mot annan civilrättslig lag medför, som tidigare nämnts, inte ogiltighet och kan inte heller klandras.⁵² Om bolagsstämman beslutar om att exempelvis inte företa en utlovad varuleverans kan bolaget ådra sig skadeståndsskyldighet gentemot tredje man. Ett sådant skadestånd riskerar att indirekt påverka aktieägaren negativt eftersom det bl.a. påverkar utdelningsbar vinst. Tanken bakom denna indelning av materiellt klanderbara och icke klanderbara beslut är, enligt Nial, att klanderinstitutet enbart ska ta sikte på ”det beslutande bolagets ’inre rättsförhållanden’, d.v.s. förhållanden mellan aktieägarna samt

⁴⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-06-26, kap. 1. Hämtat 2019-04-23.

⁵⁰ Johansson (1990) s.28 ff.

⁵¹ Nial (1934) s. 22.

⁵² Prop. 1975:103 s. 413.

mellan dessa och bolagets organ; om beslutet blott hade karaktär av rättsstridighet i ett yttre rättsförhållande vore klandertalan icke tillåtlig”⁵³.

4.3 Formella fel och kausalitetsprincipen

För att en klandertalan grundad på ett formellt fel ska bli framgångsrik krävs det att det finns en relation mellan felet och det aktuella beslutets innehåll. I praxis och doktrin benämns regeln som *kausalitetsprincipen* och bygger på tanken att ett kausalsamband måste finnas mellan ett formellt fel på stämman och de eller det beslut stämman fattat. Principen är åtminstone i teorin klar och tydlig. Om ett fel antas vara *utan betydelse* för beslutet, måste beslutet anses giltigt.⁵⁴ Enligt Johansson utgör kausalitetsprincipen ett viktigt instrument för att stävja sabotage och främja effektivitet i bolagets beslutsfattande. Utan principen riskerar varje formell felaktighet på bolagsstämma att leda till kostsamma och utdragna klanderprocesser. Kausalitetsprincipen avgränsar därför de på formella grunder klanderbara besluten till att enbart omfatta felaktigheter som haft inverkan på beslutets utformning.⁵⁵ Nial tar upp som exempel att en aktieägare tillåtits att rösta för ett felaktigt antal aktier men där felet inte hade påverkat utgången. Låt säga att en aktieägare egentligen innehar 55 % av rösterna men på den aktuella stämman har hans röster felaktigt beräknats till 60 %. Om vi förutsätter att beslutet i fråga är av sådan beskaffenhet att det för bifall inte kräver mer än absolut majoritet på stämman, kommer det formella felet inte att påverka beslutets innehåll. Även med 55 % av rösterna hade aktieägaren fått igenom det beslut han eller hon önskade. Det framstår som självklart att felet är *utan betydelse* för beslutet.⁵⁶

I praktiken uppstår emellertid tillämpningsproblem. Vad som är *utan betydelse* är inte alltid lätt att avgöra. Beträffande exempelvis tidpunkt för kallelse

⁵³ Nial (1934) s. 21.

⁵⁴ Nial (1934) s. 10.

⁵⁵ Johansson (1990) s. 37.

⁵⁶ Jfr Nial (1934) s. 10.

till stämman menar Nial att den har till uppgift att skydda aktieägare mot överraskningsmoment på stämman. Om en punkt på dagordningen exempelvis skulle presenteras enbart någon dag i förväg utgör det ett hinder för aktieägarna att tänka igenom ärendet och felet kan därmed tänkas ha betydelse för det framtida beslutet även om samtliga aktieägare var närvarande på stämman.⁵⁷ I NJA 1936 s 684 beslutade en bolagsstämma i bolag A att bl.a. efterskänka en fordran till bolag B. Aktieägaren N ägde aktier i både bolag A och B men betydligt fler i bolag B. I strid mot gällande jävsregler hade N ändå tillåtits delta i överläggningen kring beslutet. Däremot hade han inte deltagit i omröstningen. HD fann att felet inte hade inverkat på beslutet, trots att N otillåtet deltagit i överläggningen.⁵⁸ Fallet är intressant eftersom HD här konstaterade att N:s deltagande i överläggningen och där framställda yrkanden inte haft betydelse för beslutet. HD får därmed anses vara av uppfattningen att enbart N:s argumentation under överläggningen inte påverkat de röstande aktieägarna på sådant sätt att det blivit avgörande för beslutet. Man kan dock fråga sig vad en debatt som föregår ett beslut tjänar till, om inte den argumentation som där framförs kan tänkas påverka de röstande deltagarna. Till HD:s försvar ska dock nämnas att det är skillnad på vad som påverkar och på vad som påverkar på ett avgörande sätt.

4.4 Rättsföljder av ett klandrat beslut eller konstaterad nullitet

I 7 kap. 52 § ABL regleras vilka rättsföljder ett klandrat beslut kan få. Där stadgas först och främst att ett stämmobeslut kan upphävas eller ändras genom dom.⁵⁹ Domstolen får emellertid endast ändra ett beslut om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen skulle ha haft.⁶⁰ Det torde enbart vara

⁵⁷ Nial (1934) s.11.

⁵⁸ NJA 1936 s. 684.

⁵⁹ 7 kap. 52 § första stycket ABL.

⁶⁰ 7 kap. 52 § andra stycket ABL.

möjligt att ändra beslut där det framstår som uppenbart vilket innehåll beslutet skulle ha haft, exempelvis när det av protokollet går att utläsa ett tydligt motryrkande som förlorat på grund av fel i rösträkningen.⁶¹

Om ett beslut klandrats och upphävts av domstolen medför det som huvudregel att beslutet ska anses ogiltigt från början vilket direkt medför ett verkställighetsförbud samt en plikt att återta de åtgärder som dittills vidtagits i syfte att verkställa beslutet.⁶² Nial tar upp som exempel att en redan utbetald utdelning ska återbetalas till bolaget om beslutet upphävts. Likaså menar han att aktier som tilldelats efter en nyemission blir ogiltiga om beslutet om nyemission sedermera upphävs i domstol.⁶³ Följden av ett klandrat stämmobeslut blir svårare att fastställa när beslutet handlar om val av styrelse. Vad händer med de rättshandlingar och åtgärder som vidtagits av den valda styrelsen när styrelsevalet sedan förklaras upphävt i domstol? Vad gäller rättshandlingar i förhållande till tredje man framgår det av 27 kap. 5 § ABL att bolaget inte kan invända att styrelsevalet är ogiltigt för att slippa bundenhet, om styrelsevalet är registrerat i behörig ordning; detta gäller så länge tredje man inte har vetskap om felaktigheten.⁶⁴ Denna regel om så kallad positiv publicitetsverkan torde medföra att den felaktigt valda styrelsens rättshandlingar gentemot tredje man förblir giltiga även efter det att en domstol upphävt styrelsevalet. Även vad gäller styrelsens inre åtgärder menar Nial att de som huvudregel ska anses giltiga även efter att styrelsevalet upphävts. För att undvika osäkerhet och ineffektivitet till följd av att bolaget blir utan förvaltande organ menar Nial att styrelsen under klanderprocessen bör tillåtas att vidta sådana inre åtgärder som att kalla till bolagsstämma osv. Om en domstol sedan finner styrelsevalet felaktigt och upphäver valet bör dock inte den bolagsstämma som sammankallats av styrelsen förklaras ogiltig.⁶⁵

⁶¹ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 52 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2. Hämtat 2019-05-02.

⁶² Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 52 § not 485, Karnov, hämtat 2019-05-02.

⁶³ Nial (1934) s. 94 f.

⁶⁴ 27 kap. 5 § ABL.

⁶⁵ Nial (1934) s. 99.

En väsentlig skillnad mellan klander enligt 7 kap. 50 § ABL och nullitet enligt 7 kap. 51 § andra stycket är att ett beslut som fattats i strid med 7 kap. 50 § blir ogiltigt först när en domstol upphävt beslutet. Åtminstone i teorin är beslut i strid med 7 kap. 51 § andra stycket ogiltiga från början. I förarbetena och inom doktrinen pratar man om att nullitet har en ”starkare verkan” än klander. När ett beslut är behäftat med nullitet menar man inte att rättsverkan blir nullitet eller ogiltighet. Istället syftar man på en brist på rättsfaktasidan och menar att beslutet brister i en sådan formell eller materiell del som är konstituerande för ett stämmobeslut. Skillnaden mot klander enligt 7 kap. 50 § är att aktieägarna (eller annan taleberättigad enligt paragrafen) i en sådan situation har en rättslig *kompetens* gentemot bolaget medan aktieägarna vid nullitet har en *immunitet* gentemot bolaget. Aktieägarna är skyldiga att underkasta sig stämmans beslut och få sina rättsliga positioner förändrade om stämman har kompetens att fatta beslut i ärendet. Vill man ändra eller upphäva beslutet krävs det att aktieägaren vidtar åtgärder, nämligen väcker klander-talan. Däremot om stämman saknar kompetens i beslutsärendet innebär det att aktieägarna har immunitet. Om stämman trots allt fattar beslutet trots bristande kompetens behöver aktieägarna, åtminstone i teorin, inte vidta några åtgärder för att undvika att få sina rättsliga positioner ändrade.⁶⁶

Två omständigheter föranleder dock att en aktieägare som konstaterat en nullitet inte kan luta sig tillbaka och förlita sig på immunitet. Den ena omständigheten är att passivitet – även om talefristen vad gäller nullitet är till synes oändlig – kan leda till att nulliteten trots allt får rättsverkan, vilket jag kommer att belysa i nästkommande kapitel. Det andra är att bolagsorganen kan tänkas rättshandla som om nulliteten inte var en nullitet. Detta trots att styrelsen, enligt lagmotiven, får anses ha en skyldighet att klandra ett beslut behäftat med nullitet.⁶⁷ Det ska också tilläggas att skiljelinjen mellan ett beslut som enbart är klanderbart och ett beslut som är behäftat med nullitet inte alltid är glasklar i praktiken och det blir i slutändan upp till domstolen att göra den

⁶⁶ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.3. Hämtat 2019-05-03; Prop. 1975:103 s. 417.

⁶⁷ Prop. 1975:103 s. 414.

bedömningen i det specifika fallet.⁶⁸ Aktieägaren kan således många gånger tvingas att väcka talan mot bolaget för att undvika effekterna av beslutets verkställande.⁶⁹

⁶⁸ Jfr Göta Hovrätt Mål T 1557-16.

⁶⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.3. Hämtat 2019-05-03.

5 Klanderfrist och passivitetsverkan

5.1 Existerar passivitetsverkan?

Enligt huvudregeln i 7 kap. 51 § första stycket ska en klandertalan väckas inom tre månader från att beslutet fattades; därefter förloras rätten att föra talan.⁷⁰ När talefristen gått ut kan bristen sägas ha läkts och beslutet ska anses giltigt. Alla hinder mot verkställighet ska därefter anses upphävda.⁷¹ Det ska dock påpekas att styrelsen som utgångspunkt kan verkställa beslutet direkt efter att det fattats (om det inte kräver registrering) och behöver i princip inte invänta klanderfristen.⁷² Undantaget till tremånadersfristen gäller beslut behäftade med nullitet och av lagtexten att döma tycks möjligheten att klandra sådana beslut aldrig preskriberas.⁷³ Denna dikotomi bör dock ytterligare nyanseras. Eftersom gränsdragningen mellan nulliteter och klanderbara beslut inte alltid är given – oftast vad gäller kallelsefel och huruvida kallelsens brister varit väsentliga eller ej⁷⁴ – tvingas domstolen i praktiken ta upp ett mål till sakprövning även om talan väckts senare än tre månader. Om felet inte medför nullitet utan enbart en eventuell klandergrund ska talan inte avvisas av domstolen i det inledande skedet men däremot ogillas i det senare.⁷⁵ Man kan således i vissa fall påstå att talefristen även avseende fel som inte medför nullitet är längre än tre månader. Möjligheten att vinna framgång i ett sådant mål

⁷⁰ 7 kap. 51 § första stycket ABL.

⁷¹ SOU 1941:9 s. 558.

⁷² Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.10. Hämtat 2019-05-04.

⁷³ 7 kap. 51 § andra stycket ABL.

⁷⁴ Jfr 7 kap. 51 § andra stycket tredje punkten ABL.

⁷⁵ Göta Hovrätt Mål T 1557-16.

får dock anses vara lika med noll men talan måste i vart fall tas upp till prövning.

Även den till synes oändliga talefristen avseende nulliteter ska problematiseras. I förarbetena framgår det klart och tydligt att passivitet kan leda till att talerätten går förlorad även avseende nulliteter. ”Ej heller i sådana fall kan emellertid ogiltigheten alltid göras gällande hur länge som helst. Längre tids passivitet från aktieägarnas sida kan enligt allmänna rättsregler ha den verkan att de förlorar sin rätt att föra talan mot beslutet”⁷⁶. Anledningen till ställningstagandet tycks vara att en obegränsad talefrist riskerar att skada bolaget samt indirekt aktieägarna och utomstående intressenter. Om talan väcks långt efter att beslutet fattats är risken nämligen stor att bolaget hunnit inrätta sig efter beslutet och om det då rivs upp löper bolaget en stor risk att ta skada.⁷⁷

Nerep, Adestam och Samuelsson menar dock att det råder stora tvivel kring om det över huvud taget finns en civilrättslig allmän rättsgrundsats om passivitet.⁷⁸ Även Arvidsson och Gorton ställer sig frågande till om det går att ställa upp generella principer som tar sikte på verkan av passivitet.⁷⁹ De sistnämnda författarna har med fokus på avtalsrätten, inom vilket passivitet vanligen förknippas, försökt konkretisera och definiera passivitet samt dess verkningar. Först och främst konstaterar de att passivitet måste skiljas från frågan huruvida passiviteten är relevant ur en rättslig synvinkel samt från frågan vilka rättsverkningar som i sådana fall följer av passivitet.⁸⁰ Passivitet ska förstås som ”overksamhet” och ”underlåtenhet”.⁸¹ Mer konkret menas att ett rättssubjekt, vid en viss tidpunkt, underlåter att göra en viss handling som han eller hon hade kunnat göra vid denna tidpunkt. För att passiviteten ska vara

⁷⁶ SOU 1971:15 s. 245.

⁷⁷ SOU 1941:9 s. 557.

⁷⁸ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.10. Hämtat 2019-05-04.

⁷⁹ Jfr Arvidsson & Gorton (2019) s. 97 ff.

⁸⁰ Arvidsson & Gorton (2019) s. 99.

⁸¹ Arvidsson & Gorton (2019) s. 99.

rättsligt relevant måste typiskt sett något annat rättssubjekt ha en befogad förväntan på att handlingen ska vidtas. Därtill ska denna förväntan bygga på en rättslig skriven eller oskriven regel; förväntningar som enbart bygger på att motparten har en moralisk skyldighet är inte rättsligt relevanta.⁸² Arvidsson och Gorton delar in rättsligt relevant passivitet i sex kategorier:

1. Som självständigt rättsfaktum
2. Som delkomponent av ett normativt rättsfaktum
3. Som rättshandling
4. Som tolkningsdatum
5. Som bevisfaktum
6. Som presumtionsgrundande omständighet.⁸³

Indelningen tar som sagt sikte på passivitet inom avtalsrätten. Med viss försiktighet torde man dock kunna göra analogier till aktiebolagsrätten.⁸⁴ Vilka kategorier som är relevanta för aktiebolagsrätten i allmänhet – och förståelsen av passivitetsverkan vid nullitetsfel i synnerhet – kan dock inte bestämmas utan en närmare precisering av dess olika innebörd.

Passivitet som faller in under punkterna 1–3 påstås medföra materiella rättsverkningar, d.v.s. påverkar de rättsliga positionerna mellan två subjekt, vanligtvis i den mån att det passiva subjektet åläggs skyldigheter eller drabbas av rättighetsförluster.⁸⁵ Punkten 4 bör närmast betraktas som en underpunkt till punkten 3 eftersom den tar sikte på situationer där passivitet inte utgör en rättshandling i sig men där passiviteten får betydelse för tolkningen av en annan rättshandling.⁸⁶ Punkterna 5–6 innefattar sådan passivitet som får processrättsliga verkningar. Passivitet som bevisfaktum motiveras av att vi i Sverige har fri bevisföring och fri bevisvärdering. Det står därför domstolen fritt att tillmäta passivitet viss beviskraft i förhållande till det bevisstema som

⁸² Arvidsson & Gorton (2019) s. 99 f.

⁸³ Arvidsson & Gorton (2019) s. 101.

⁸⁴ Jfr Arvidsson & Gorton (2019) s. 100.

⁸⁵ Arvidsson & Gorton (2019) s. 101 f.

⁸⁶ Jfr Arvidsson & Gorton (2019) s. 105 f.

ska styrkas, t.ex. att ett avtal har ingåtts.⁸⁷ Med presumtionsgrundande passivitet menas att det existerar en rättslig norm. 21 § lag (1991:351) om handelsagentur⁸⁸ utgör exempel på en sådan norm. Bestämmelsen föreskriver att passivitet skapar en presumtion om att ett visst rättsfaktum föreligger, så länge inte någon part förmår att bevisa motsatsen. Domstolen ska, om presumtionen inte bryts, döma *som om* rättsfaktumet förelåg. Till skillnad mot passivitet enligt punkten 1 medför passivitet enligt punkten 6 alltså inte att rättsfaktumet de facto föreligger, enbart en presumtion om att rättsfaktumet föreligger.⁸⁹

Särskilt uppdelningen mellan passivitet som självständigt rättsfaktum och passivitet som rättshandling är inte alltid glasklar. Sammanfattningsvis menar Arvidsson och Gorton att passivitet som självständigt rättsfaktum innebär att det finns en materiell passivitetsnorm som föreskriver att rättsliga positioner förändras vid passivitet från endera part. En sådan grupp av normer är ogiltighetsregler som är villkorade av att ogiltigheten åberopas inom viss tid, t.ex. 28 § andra stycket Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område^{90,91} Passivitet som rättshandling innebär däremot att passiviteten ska betraktas som en rättslig viljeyttring som, genom tillämpning av tillitsprincipen, ändrar rättsförhållandet mellan två rättssubjekt.⁹² Tillitsprincipen föreskriver att den part som mottar viljeyttringen (i det här fallet passiviteten) endast kan betrakta denna som en rättshandling om han eller hon, rent subjektivt, utgår från att det var en rättshandling och om han eller hon, rent objektivt, haft fog för att betrakta viljeyttringen som en rättshandling.⁹³

⁸⁷ Arvidsson & Gorton (2019) s. 106.

⁸⁸ Hädanefter ”HaL”.

⁸⁹ Arvidsson & Gorton (2019) s. 107.

⁹⁰ Hädanefter ”AvtL”.

⁹¹ Arvidsson & Gorton (2019) s. 102 f.

⁹² Arvidsson & Gorton (2019) s. 104.

⁹³ Arvidsson & Gorton (2019) s. 104.

Vidare bör passivitet som delkomponent i ett normativt rättsfaktum enligt punkten 2 särskiljas särskilt från punkten 1. Normativa rättsfaktum är sådana rättsfaktum som typiskt sett innehåller värdebegrepp, t.ex. oskäligt och otillbörligt. Passivitet kan vid en helhetsbedömning av sådana rättsfaktum vägas in men får nödvändigtvis inte självständig rättsverkan. Exempelvis skulle passivitet kunna tillmätas betydelse vid tillämpning av oskälighetsrekvisitet i 36 § AvtL.⁹⁴

Kan man nu göra analogier från avtalsrätten till aktiebolagsrättens reglering av nulliteter vad gäller frågan om passivitet? Vilka kategorier av passivitet är det i sådana fall som förarbetena syftar på när de hänvisar till allmänna regler om passivitet? Jag anser, för det första, att det är svårt att betrakta förarbetenas uttalanden som en regel om presumtionsgrundande passivitet. En sådan analogi skulle medföra en presumtion om att nullitetstalan har preskriberats när den klandrande parten konstaterats passiv. Till skillnad från 21 § HaL som handlar om huruvida ett avtal ingåtts eller ej, torde det vid fråga om preskription av talerätt inte finnas andra omständigheter än passivitet som är av betydelse. Presumtionsbrott vore i sådana fall omöjliga, varpå syftet med en presumtionsregel försvinner. En analogi till kategorierna av passivitet som påverkar rätten i materiellt hänseende tycks mer närliggande. En tillämpning av punkten 3, passivitet som rättshandling, vore dock en allt för långsökt analogi. Den viktigaste orsaken är att tillitsprincipen, vilken är väsentlig för bedömningen av sådan passivitetsverkan, torde vara främmande för aktiebolagsrätten. Vidare syftar nullitetsreglerna inte bara till att skydda två parter utan även utomstående intressenter. Det kan därför inte anses skäligt att en nullitet ska accepteras enbart på den grunden att samtliga bolagets interna intressenter avger en viljeyttring (genom passivitet) om att beslutet trots allt ska bestå. Om man ska tolka innebörden av passivitetsverkan i nullitetsfall, i ljuset av avtalsrätten, bör passiviteten i sådana fall få relevans som ett

⁹⁴ Arvidsson & Gorton (2019) s. 103.

självständigt rättsfaktum enligt punkten 1. Uttalandena i förarbetena har likheter med formuleringen i 28 § andra stycket AvtL, där passivitet leder till att en ogiltighet baserad på tvång inte längre kan åberopas.

Någon allmän regel om passivitet (som förarbetena hänvisar till) har HD inte fastställt. Däremot har HD uttalat att en förmögenhetsrättslig princip existerar som innebär att rättigheter kan gå förlorade genom längre tids passivitet.⁹⁵ Motsvarande ställningstaganden går att finna på familjerättens område där HD konstaterat att en rätt till bodelning kan gå förlorad genom längre tids passivitet, trots att lagtexten inte anger någon preskription.⁹⁶ Tillgängliga vägledande prejudikat ger antagligen inte stöd för någon precis definition av en allmän civilrättslig princip om passivitet men indikerar att passivitetsverkan i vart fall existerar på civilrättens område. Jag torde därför kunna ansluta mig till uppfattningen om att passivitet får verkningar för en nullitetstalan. Exakt hur man bör betrakta passiviteten i dessa fall är dock oklart. Avtalsrättens klassificering av passivitet skulle kunna bringa viss klarhet i frågan. Vid en sådan tillämpning talar det mesta för att man bör betrakta passiviteten som ett självständigt rättsfaktum. Uttalandet i förarbetena bör då konstituera en materiell passivitetsnorm om att rättigheten att föra talan preskriberas efter lång tid, oaktat vad bolagets övriga organ bort inse.⁹⁷

5.2 Hur bör passiviteten i sådana fall beräknas?

Frågan kvarstår dock vad som ska betraktas som en *längre tids* passivitet och vad som ska ligga till grund för tidsberäkningen. Nerep, Adestam och Samuelsson presenterar en rad olika förslag på vilka intressen och perspektiv som bör vara vägledande i en sådan beräkning. En utgångspunkt är att bo-

⁹⁵ NJA 2002 s. 630 på s. 640.

⁹⁶ NJA 1993 s. 570.

⁹⁷ Jfr Arvidsson & Gorton (2019) s. 111 f.; Jfr NJA 2002 s. 630; Jfr NJA 2017 s. 203.

lagets intresse av att inte utsättas för skada ska vägas mot den enskilde aktieägarens intresse av att få beslutet upphävt. De tar upp som exempel att ett bolag väsentligen brister i kallelseförfarandet inför en stämma där nyemission beslutas. De icke närvarande aktieägarna får dock direkt reda på beslutet men väcker inte talan om nullitet förrän efter ett år. I en sådan situation är riskerna för bolaget uppenbara – det har antagligen anpassat sin verksamhet efter kapitaltillskottet och en återgång kan vara förödande. För aktieägaren, å andra sidan, öppnar scenariot upp för spekulation. Om nyemissionen inte medförde en önskad kursuppgång kan han eller hon nu istället försöka upphäva beslutet och få tillbaka satsat kapital. Skyddsintresset för bolaget och aktieägarna som helhet tycks här väga klart tyngre än den enskildes vinstintresse vilket talar för en passivitetsverkan.⁹⁸

Vägledande prejudikat vad gäller beräkning av passivitetstid är sällsynta.⁹⁹ Viss indikation på att de klandrande aktieägarnas vetskap om beslutet är avgörande går ändå att finna i RH 2012:33 som förvisso handlade om en ideell förening. De klandrande medlemmarna väckte talan mot ett sex och ett halvt år gammalt stämmobeslut trots att de fått vetskap om beslutet i vart fall ett halvår efter att det fattats. Hovrätten fann att en sådan lång passivitet medför preskription.¹⁰⁰ Almlöf fann det intressant att hovrätten även vägde in vilken typ av nullitetsfel det rörde sig om. Hon ställer sig frågande till om passivitetsverkan ska bedömas lika oavsett vilken nullitetsgrund man talar om. Exempelvis torde en talefrist vara längre vad gäller den första typen av nullitetsfel, d.v.s. vid brott mot tvingande regler till skydd för andra än aktieägare. Hon anser dock att man inte ens i dessa fall kan tala om en oändlig talefrist.¹⁰¹

⁹⁸ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.10. Hämtat 2019-05-04.

⁹⁹ Almlöf (2014) s. 193.

¹⁰⁰ Almlöf (2014) s. 193; RH 2012:13.

¹⁰¹ Almlöf (2014) s.193 f.

Oavsett vilket perspektiv på tidsberäkningen man anlägger menar Nerep, Adestam och Samuelsson att i vart fall startpunkten för när passivitetsperioden ska börja beräknas är klar. Någon aktivitetsplikt hos de aktieägare som tagit skada av beslutet kan inte anses utlöst förrän de har kännedom, eller bort haft kännedom, om beslutet.¹⁰² I exemplet med nyemissionen torde man således inte kunna tala om någon passivitet förrän tidigast när de fått ta del av protokollet. Man kan med andra ord inte stadga en tidsfrist på förhand utan enbart i efterhand. Författarna menar på att denna osäkerhet kring passivitetsverkan bör undanröjas genom en lagändring med argumentet att vinsten med en tidsobestämd klanderfrist inte uppväger nackdelarna och att dagens rättsläge är för oklart.¹⁰³ Jag är benägen att hålla med dem. Visserligen förstår jag tanken med att riktigt allvarliga fel vid kallelsen, inte ska kunna läkas bara för att de förfördelade aktieägarna inte fått vetskap om beslutet. Däremot vore det orimligt att en talefrist inte ska kunna börja löpa efter att dessa aktieägare fått reda på beslutets existens.

¹⁰² Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.10. Hämtat 2019-05-04.

¹⁰³ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.10. Hämtat 2019-05-04.

6 Besluts verkställbarhet och organens kompetens

6.1 Generellt om verkställbarhet

I avsnitt 3.2.2. har jag nämnt att övriga bolagsorgan har en generell skyldighet att verkställa bolagsstämmans beslut. Jag har också redogjort för hur dessa bolagsorgan generellt är förhindrade att verkställa vissa beslut. Till den kategorin hör beslut som uppmanar till kriminella handlingar eller strider mot generalklausulen, ABL, ÅRL eller bolagsordningen. Det står även klart att beslut som klandrats i domstol och där upphävts, inte får verkställas.¹⁰⁴ I det här kapitlet kommer fokus istället att ligga på vilken kompetens bolagsorganen¹⁰⁵ har att verkställa beslut som är under pågående klanderprocess alternativt är behäftade med nullitet. Därtill kommer jag att redogöra för vad en klandrande aktieägare kan göra för att undvika verkställighet av ett beslut som han eller hon anser bör vara ogiltigt.

En viktig utgångspunkt är att styrelsen inte hindras av klanderfristen och kan således verkställa ett beslut innan fristen löpt ut. Det torde också stå klart att en styrelse som huvudregel kan verkställa ett beslut som blivit föremål för en klandertalan men ännu inte avgjorts av domstol. I annat fall kan en aktieägare som vill sabotera enkelt fördröja verkställigheten genom att väcka talan och dra ut på processen. En sådan lösning vore skadlig för bolagets effektivitet.¹⁰⁶ Frågan vilken rätt styrelsen har att verkställa beslut som de vet inte tillkommit

¹⁰⁴ Jfr avsnitt 3.2.2.; 8 kap. 41 § ABL; Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26, kap. 2.5. Hämtat 2019-04-17.

¹⁰⁵ Det är primärt styrelsens ansvar som kommer att behandlas då stämmans direktiv vanligen riktas till den. Principiellt torde det som sägs om styrelsen även gälla VD och särskild firmatecknare.

¹⁰⁶ Jfr Nial (1934) s. 91.

i behörig ordning tycks vara svårare att svara på. Som tidigare nämnt får styrelsen, enligt 8 kap. 41 § ABL, inte verkställa beslut som strider mot general-klausulen, ABL, ÅRL eller bolagsordning. Paragrafen stadgar dock inget förbud mot att genomföra beslut som på annat sätt är behäftade med fel. Enligt Nial torde ett sådant verkställighetsförbud under alla omständigheter upphävas efter att klanderfristen gått ut. Lagen är skriven på ett sådant sätt att en eventuell ogiltighet upphör efter att klandergrunden preskriberats och således har styrelsen inte längre någon anledning att hindra verkställighet. Lagstiftarens mål med bestämmelsen om styrelsens verkställighetsförbud tycks också främst syfta till att skydda bolagets borgenärer vid beslut där någon preskriptionstid inte är fastställd, d.v.s. nulliteter.¹⁰⁷ Det skydd som i praktiken erbjuds en aktieägare mot att få beslut verkställda är styrelsens skadeståndsansvar och inhibition. I nästkommande delkapitel diskuteras hur var och ett av dessa skydd kan hindra verkställighet.

6.1.1 Styrelsens skadeståndsansvar som skydd mot verkställighet

Skadeståndsansvar är nära sammankopplat med styrelsens skyldighet att verkställa alternativt underlåta att verkställa stämmans beslut. Nial menar att ett eventuellt skadeståndsansvar för att ha verkställt ett beslut också preskriberas i samband med att klanderfristen löper ut.¹⁰⁸ Någon annan lösning anser även jag skulle strida mot klanderfristens syfte. Om en aktieägare inte protesterat i rimlig tid mot att ett beslut fattats får han eller hon även anses ha försuttit sin chans att kräva skadestånd för att beslutet verkställts. Nial framhåller dock att även om beslutet klandrats inom fristen, bör något skadeståndsansvar inte åläggas styrelsen för att de hunnit verkställa beslutet, åtminstone så länge de inte insett eller bort inse klandergrunden. En sådan ståndpunkt motiveras av att styrelsen de facto har rätt att verkställa beslut

¹⁰⁷ Nial (1934) s. 86 f och 91 f.

¹⁰⁸ Nial (1934) s. 92.

innan klanderfristen löpt ut.¹⁰⁹ Hela syftet med att tillåta omedelbar verkställighet, d.v.s. effektivitet i bolaget, skulle undermineras om styrelsen ålades ett närmast strikt skadeståndsansvar för verkställighet av beslut som eventuellt kan komma att bortklandras. Det skulle inte heller ligga i linje med aktiebolagsrättens syn på bolagsorganens skadeståndsansvar i övrigt där åtminstone culpa är en förutsättning.¹¹⁰

Däremot är Nial mer kluden till om styrelsen i någon situation kan gå fri från skadeståndsansvar om den verkställt ett beslut trots att den haft eller bort haft vetskap om att det förelåg en klandergrund och beslutet sedan upphävs. Han menar dock att i vissa situationer talar övervägande skäl för att styrelsen, trots vetskap om klanderbarheten, bör kunna verkställa beslutet. En sådan situation skulle kunna vara att det rör sig om ingående av ett brådskande avtal där de ekonomiska konsekvenserna av ett senare upphävt beslut inte blir för stora samtidigt som sannolikheten för en framgångsrik klandertalan är relativt låg. Nial menar således att ansvarsfriheten bygger på att styrelsen fattat beslut om verkställande med tillbörlig försiktighet och efter noga övervägande. Han menar också att en styrelse generellt bör skjuta upp verkställandet när den är in dubio angående beslutets klanderbarhet. Ett sådant tillvägagångssätt är särskilt att föredra eftersom styrelsen inte bör anses ha en skyldighet att verkställa ett beslut så länge det inte är uteslutet att beslutet inte kommer att upphävas.¹¹¹ Nial poängterar här en viktig nyansering av styrelsens skyldigheter, nämligen att det tycks finnas ett gränsland mellan styrelsens generella skyldighet att verkställa stämmans beslut och dess skyldighet att inte verkställa vissa av stämmans beslut.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det egentligen inte finns några hinder mot verkställighet av klanderbara beslut. Aktieägarna tillförsäkras

¹⁰⁹ Nial (1934) s. 92.

¹¹⁰ Jfr 29 kap. 1 § första stycket ABL.

¹¹¹ Nial (1934) s. 92 f.

ändå ett visst skydd mot verkställighet av den anledningen att styrelsen riskerar att åläggas skadeståndsansvar om den verkställer ett beslut trots vetskap om klandergrunden och inte agerar med tillbörlig försiktighet.

6.1.2 Inhibition som skydd mot verkställighet

Inhibition, eller interimistiskt verkställighetsförbud, kan yrkas av en aktieägare som vill undvika verkställighet och om domstolen beviljar ett sådant förbud kan det förenas med vite. Detta under förutsättning att rekvisiten i 15 kap. RB är uppfyllda. En gemensam förutsättning för beviljande av säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. är att den sökande väcker en fullgörelsetalan, vilket är osäkert om en klandertalan bör betraktas som. I vart fall möjligheten till inhibition enligt 15 kap. 3 § har dock länge accepterats i klanderprocesser. Det torde därmed inte finnas skäl till att ytterligare problematisera klassificeringen av klandertalan.¹¹² Den fortsatta framställningen sammanfattar övriga rekvisit som behöver vara uppfyllda för att ett interimistiskt verkställighetsförbud ska kunna beviljas.

Den som söker få till stånd en sådan säkerhetsåtgärd måste först och främst visa sannolika skäl för sitt anspråk¹¹³, vilket i det här fallet är att få ett felaktigt beslut upphävt. Därtill krävs att den sökande visar att det skäligen kan befaras en sabotagerisk som kan leda till att värdet av rättigheten (att få beslutet upphävt) väsentligen förringas.¹¹⁴ Med sabotagerisk torde i det här sammanhanget förstås att styrelsen de facto tänkt verkställa det felaktiga beslutet och att det skulle finnas en svårighet i att göra verkställigheten ogjord ifall domstolen senare finner att beslutet ska upphävas.¹¹⁵ Det tredje kravet är att sökanden ställer säkerhet för skada som kan tillfogas motparten. Förmår sökanden inte ställa säkerhet kan han eller hon endast beviljas interimistiskt

¹¹² Johansson (1991) s. 602.

¹¹³ 15 kap. 3 § första stycket första meningen första ledet RB.

¹¹⁴ 15 kap. 3 § första stycket första meningen andra ledet RB.

¹¹⁵ Jfr Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.7. Hämtat 2019-05-05.

verkställighetsförbud ifall synnerliga skäl föreligger.¹¹⁶ Därtill krävs, för ett bifall av inhibitionsyrkandet, att domstolen vid en proportionalitetsbedömning finner att intresset av verkställighetsförbudet väger tyngre än bolagets intresse av att verkställa beslutet samt den skada bolaget kan utsättas för ifall förbudet meddelas.¹¹⁷

Johansson framhåller att aktiebolagslagens regler i många hänseenden tillåter att en aktieägarmajoritet skaffar sig fördelar på minoritetens bekostnad. Aktiebolagsrättens bristande förmåga att skydda minoriteten bör således motivera att 15 kap. RB ska vara tillämpligt i aktiebolagsrättsliga tvister. Han poängterar dock att proportionalitetsbedömningen enligt 15 kap. 3 § fyller en viktig funktion i att balansera de intressen som står på spel och förordar därför att domstolen är mycket säker på sin sak innan ett förbud som lamslår bolaget meddelas.¹¹⁸ Vidare menar Johansson att domstolen i sin proportionalitetsbedömning särskilt bör beakta att aktiebolagsrätten skiljer sig i den mån att även utomstående aktörer kan ha ett intresse i att förbud meddelas eller inte meddelas. Det handlar på ett generellt plan om att samhället i stort gynnas av ett effektivt och välfungerande näringsliv. Mer specifikt torde bolagets borgenärer och anställda många gånger ha ett intresse i tvisten.¹¹⁹

Aktieägares nytta med att inleda en klanderprocess inskränks om det inte också är möjligt att få till stånd ett interimistiskt förbud mot verkställighet. Särskilt med tanke på att klanderprocesser ofta blir utdragna synes det många gånger vara meningslöst att processa om beslutet redan är verkställt och skadan redan skedd.¹²⁰ Samtidigt torde skyddet, med anledning av den nödvändiga och stränga proportionalitetsbedömningen, endast kunna brukas med försiktighet.¹²¹ Det skulle kunna förklara varför yrkanden om interimistiska

¹¹⁶ 15 kap. 6 § första stycket RB.

¹¹⁷ Jfr Westberg (2004 s. 193 ff.; Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.7. Hämtat 2019-05-05.

¹¹⁸ Johansson (1991) s. 616.

¹¹⁹ Johansson (1991) s. 617.

¹²⁰ Johansson (1990) s. 29 f.

¹²¹ Johansson (1991) s. 617.

förbud i klanderprocesser inte är särskilt vanligt förekommande. En annan förklaring kan vara kravet på att ställa säkerhet för motpartens skada. I större bolag kan en sådan säkerhet uppgå till mycket höga belopp, vilket sannolikt både avskräcker och ibland helt utesluter möjligheten för många aktieägare att få till ett förbud.¹²² En tredje orsak kan tänkas vara att det ofta är smidigare att fatta ett nytt korrekt stämmobeslut som upphäver det gamla beslutet istället för att söka ett verkställighetsförbud avseende det angripbara beslutet. Om en klandertalan har hunnit väckas gentemot det gamla beslutet, kommer ett nytt stämmobeslut att leda till att talan ska avvisas.¹²³ Det nya beslutet binder styrelsen till att inte verkställa det tidigare beslutet, precis som ett verkställighetsförbud meddelat av domstol hade gjort. En avgörande skillnad är emellertid att ett interimistiskt förbud som sagt kan förenas med vite. I praktiken är det således ett kraftfullare – om än dyrare och mindre flexibelt – verktyg för aktieägarna än att enbart fatta ett nytt stämmobeslut.

Sammanfattningsvis kan sägas att aktieägarnas möjlighet att begära inhibition i praktiken utgör ett relativt svagt skydd. Säkerhetsåtgärden bör komma i fråga endast vid klander av särskilt viktiga beslut och där den klandrande parten är särskilt ekonomiskt stark. Nerep, Adestam och Samuelsson menar att detta hinder mot att effektivt undvika ett besluts verkställande ska ”balanseras i viss mån av att styrelsen exponerar sig för en skadeståndsrisk om den verkställer ett bolagsstämmobeslut, trots att klandertalan väckts eller är på väg att väckas”¹²⁴. Det verkar onekligen som att styrelsens risk för att ådra sig skadeståndsansvar är ett bättre skydd mot verkställighet av klanderbara beslut.

¹²² Jfr Johansson (1990) s. 29 f; jfr Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.7. Hämtat 2019-05-05.

¹²³ Nial (1934) s. 91.

¹²⁴ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09, kap. 2.7 sjätte stycket. Hämtat 2019-05-05.

6.2 Särskilt om val av styrelseledamöter

Särskilt komplicerade ur ett klanderperspektiv blir beslut om val av styrelseledamöter. Vilken rätt eller skyldighet har en styrelse att verkställa beslut, ingå rättshandlingar och företräda bolaget om själva valet av styrelse är klanderbart eller föremål för en klandertalan? Redan i förarbetena till 1944 års aktiebolagslag poängterade man särskilda svårigheter vad gäller klander av styrelseval. Grundprincipen både vad gäller klander och nullitet är att om ett beslut blir upphävt av domstolen ska beslutet betraktas som ogiltigt från första början. Det får till följd att bolaget ska försättas i samma situation som om beslutet aldrig hade fattats och om beslutet verkställts ska verkställandet återgå.¹²⁵ Ett styrelseval som upphävs skulle i sådana fall få till följd att samtliga styrelsens åtgärder och handlingar ska betraktas som verkningslösa och återgå. Den indirekta följden skulle bli att bolaget, under en pågående klanderprocess, blir totalt lamslaget eftersom säkerhet inte råder kring huruvida styrelsens rättshandlingar förblir gällande. Det är emellertid inte en konsekvens lagstiftaren önskat. Därför kom man i utredningen fram till att en styrelse ska anses behörig att företräda bolaget fram till dess en domstol upphävt styrelsevalet, alternativt meddelat ett interimistiskt förbud mot vissa åtgärder. De rättshandlingar och åtgärder som styrelsen vidtagit fram till dess ska som huvudregel bestå även efteråt. I vart fall konstaterade man att en sådan lösning bör gälla när styrelsevalet klandras enligt allmän klandergrund. Vad gäller styrelseval som är att betraktas som nulliteter överlämnades dock att avgöras i doktrin och praxis.¹²⁶

Nial belyser det farliga med att låta en felaktigt tillsatt styrelse binda bolaget. Det finns en risk för att en sådan styrelse ingår avtal som strider mot bolagets eller den reella aktieägarmajoritetens bästa och vilja. Han menar dock att den allmänna principen om att en tredje man med vetskap om (och i kollusion med) den felaktigt valda styrelsen inte kan göra avtalet gällande, ger ett

¹²⁵ SOU 1941:9 s. 559 f.

¹²⁶ SOU 1941:9 s. 560.

tillfredsställande skydd. Dessutom påpekar Nial att det i allmänhet inte torde föreligga några hinder för den verkliga majoriteten att relativt snabbt fatta ett nytt styrelseval som då ersätter den gamla.¹²⁷

Åhman påpekar att Nials och utredningens ställningstagande om att styrelseval som blir föremål för klander talan inte ska medföra att styrelsen saknar behörighet, kan problematiseras ytterligare. Han menar att uttalandena enbart tar sikte på situationer där styrelsen som helhet bytts ut. Om klandergrunden enbart gäller valet av en eller ett par styrelseledamöter behöver slutsatsen inte nödvändigtvis vara att de ska ha fortsatt behörighet intill dess att domstolen upphävt beslutet. Om den ”gamla” styrelsen ensamt innefattar antalet ledamöter som krävs för beslutsförhet menar Åhman att domstolen skulle kunna ges utrymme att förbjuda de omtvistade ledamöterna att delta i styrelsearbetet medan klanderprocessen pågår. Han påpekar dock att det för enkelhetens skull vore bäst att fullt ut tillämpa Nials uppfattning även i fall där klandergrunden enbart rör en enskild ledamot och övriga styrelseledamöter är beslutsföra.¹²⁸

Beträffande styrelseval som är nulliteter, som lämnades åt doktrin och praxis att avgöra, har meningarna i doktrinen historiskt gått isär. Kedner och Roos tycks inte göra någon skillnad på om styrelsevalet är behäftat med nullitet eller endast klandergrund. En viss reservation går dock att utläsa. De menar att styrelsen, i vart fall som huvudregel, ska anses behörig tills dess en domstol upphävt beslutet. De menar vidare att det vore olämpligt om samtliga åtgärder förklarades ogiltiga till följd av ett upphävt styrelseval men någon precisering av vilka åtgärder som i sådana fall skulle kunna upphävas ges inte.¹²⁹

Nial menar istället att man inte kan godta att styrelsen får behörighet att företräda bolaget när styrelsevalet är behäftat med nullitet. Anledningen till hans

¹²⁷ Nial (1934) s. 99; jfr även avsnitt 3.2.1.

¹²⁸ Åhman (1997) s. 370.

¹²⁹ Kedner & Roos (1998) s. 312.

ställningstagande bygger på slutsatsen om i vilka situationer en sådan nullitet kan tänkas uppstå. Det ena fallet rör åsidosättande av tvingande regler kring styrelseval som finns till för att skydda utomstående intressenter, exempelvis den idag gällande regeln i 8 kap. 9 § ABL om att minst hälften av styrelsens ledamöter ska vara bosatta inom EES. Det andra fallet som Nial belyser är sådana styrelseval som över huvud taget inte kan sägas ha tillkommit på en bolagsstämma. Det vore i dessa situationer inte på något sätt godtagbart att låta de valda personerna verka som bolagsorgan och andra situationer som leder till nullitet avseende styrelseval torde, enligt Nial, inte vara vanligt förekommande.¹³⁰

Åhman kritiserar dock Nials inställning men förklarar den med att nulliteter, enligt då gällande rätt, enbart ansågs innefatta beslut som till sitt innehåll var rättsstridiga. Formuleringen i 1975 års aktiebolag (och antagligen även dagens aktiebolag) medför, enligt Åhman, en annan indelning avseende klanderbara beslut respektive nulliteter. Idag finns således fler tänkbara situationer där nullitet kan tänkas förekomma vid val av styrelse, varpå Åhman menar att Nials resonemang faller.¹³¹

6.2.1 Rätt att föra talan å bolagets vägnar

Frågan om klander av styrelseval kompliceras än mer av det faktum att en klandertalan ska väckas mot bolaget. Företrädare för bolaget i en klanderprocess – och i andra processer för den delen – är, som huvudregel, styrelsen. När det däremot är styrelsen som väcker klandertalan har bolagsstämman att utse en särskild ställföreträdare för bolaget i den specifika processen.¹³² Problemet uppstår dock vid s.k. konkurrerande styrelseval. Situationen uppstår typiskt sett när en bakomliggande tvist föreligger angående rättmätig ägare till aktier i bolaget. Den bakomliggande tvisten kan i förlängningen leda till att två aktieägargrupper tvistar om vem som egentligen haft majoritet att välja

¹³⁰ Nial (1934) s. 102 f.

¹³¹ Åhman (1997) s. 371.

¹³² Jfr 7 kap. 53 § ABL.

ny styrelse. HD har på senare tid tagit upp två fall till prövning som rör frågan om vilken behörighet en omtvistad styrelse ska ges att företräda bolaget i rätten. Rättsfallen refereras var och en för sig i nedanstående kapitel och de skiljer sig åt i väsentliga delar vilket leder till olika utfall.

6.2.1.1 NJA 2008 s. 796

Ungskär Invest AB (Ungskär) väckte genom ställföreträdare LH talan mot fyra före detta styrelseledamöter på grund av att de påstås ha vidtagit otil-låtna utbetalningar till men för bolaget. LH var registrerad som styrelseledamot i bolagsregistret efter att ha valts på en extra bolagsstämma i Ungskär. Enligt stämmoprotokollet företrädde samtliga aktier i Ungskär av LH då hon påstods kontrollera samtliga tre ägarbolag. Parallellt med den aktuella tvisten och vid tiden för den extra bolagsstämman pågick en process om bättre rätt till aktierna i bolaget Promark Aktieprospekt AB (Promark), vars dotterbolag Hålslaget i Göteborg AB ägde 30 % av aktierna i Ungskär. Svarandena invände således att den rättmätiga ägaren till 30 % av aktierna i Ungskär inte närvarat vid den bolagsstämma där LH valdes till styrelseledamot, varpå registreringens grundad på felaktiga uppgifter och vilket skulle frånta henne rätten att föra Ungskärs talan i den aktuella tvisten. Svarandena yrkade därför i första hand att målet skulle avvisas på grund av att LH inte var behörig att företräda bolaget och i andra hand att målet skulle vilandeförklaras i väntan på att rättegången om bäst rätt till aktierna i Promark hade avgjorts.¹³³

HD hade att ta ställning till om målet skulle avvisas på den grunden att LH inte var behörig att föra Ungskärs talan. Domstolen inledde med att konstatera att en ställföreträdarens behörighet att föra talan utgör en processförutsättning som domstolen har en skyldighet att utreda enligt 11 kap. 4 § RB. Det påpekades även att denna utredningsskyldighet normalt fullgörs genom att ställföreträdaren ombedes lämna in registreringsbevis. HD konstaterade däremot

¹³³ NJA 2008 s. 796 (på s. 796–797).

att den legitimationsverkan som, enligt ABL, gäller för uppgifter i bolagsregistret inte omfattar rättegång. Behörighet att företräda bolaget i rättegång har endast den som de facto är behörig att göra detta.¹³⁴

HD menade dock att registeruppgiften får betydelse vid domstolens prövning av behörig ställföreträdare genom att den ska tillmätas initial presumtionsverkan. Endast ett påstående om felaktig registeruppgift bryter inte presumptionen, men om motparten anger skäl för att registeruppgiften är felaktig ska presumptionen anses bruten och domstolen har då att göra en materiell prövning. Registeruppgiften ska, efter att presumptionen brutits, inte tillmätas något värde.¹³⁵

HD bedömde att den initiala presumptionen var bruten i det aktuella fallet och att en materiell prövning därmed skulle göras.¹³⁶ Domstolen konstaterade inledningsvis att ett stämmobeslut som blir föremål för en framgångsrik klanderatalan enligt 7 kap. 50 § ABL ska, som huvudregel, anses överksamt från början. Däremot påpekade HD att val av styrelse i sin helhet (vilket var fallet i den aktuella tvisten) enligt förarbetena utgör ett undantag till denna huvudregel. En sådan styrelse ska anses behörig att, åtminstone i viss utsträckning företräda bolaget, trots brister i tillsättningsförfarandet, intill dess en domstol beslutat att genom dom upphäva eller inhibera beslutet. HD noterade vidare att lagstiftaren endast uttalat sig om stämmobeslut angripna på klandergrund enligt 7 kap. 50 § och att tillämpligheten vid nullitetsfel enligt 7 kap. 51 § överlämnats åt praxis och doktrin. Någon klar och samstämmig uppfattning i doktrinen kunde HD emellertid inte finna.¹³⁷

HD slog fast att åtskillnad bör göras mellan angriplighet och nullitetsfel. Utgångspunkten i det senare fallet bör vara att styrelsevalet blir helt överksamt men att även en felaktigt vald styrelse ska anses ha behörighet att vidta

¹³⁴ NJA 2008 s. 796 (på s. 800).

¹³⁵ NJA 2008 s. 796 (på s. 800–802).

¹³⁶ NJA 2008 s. 796 (på s. 801).

¹³⁷ NJA 2008 s. 796 (på s. 802–803); jfr avsnitt 6.2.

åtgärder som är av stor betydelse för bolagets intressen. Därefter gjorde HD ytterligare en distinktion mellan nullitetsfel vid val av styrelse och val av styrelse på en sammankomst som över huvud taget inte kan anses vara en bolagsstämma. Om en svarandepart skulle göra den senare invändningen har domstolen att först pröva den frågan och om utfallet blir att sammankomsten inte utgjort en stämma ska den på sammankomsten valda styrelsen aldrig kunna anses ha behörighet, inklusive behörighet att föra bolagets talan. Om sammankomsten däremot kan anses utgöra en bolagsstämma har domstolen att bedöma huruvida de fel som uppstått i samband med tillsättandet av styrelsen ska anses beröva dennas rätt att företräda bolaget i processen. I bedömningen ska felets karaktär och inverkan på valet vägas mot bolagets intresse av att talan förs utan uppskov. Vid nullitetsfall ansåg HD att skyddsintresset i 7 kap. 51 § normalt väger tyngre än bolagets intresse men att avvägningen inte nödvändigtvis bör ge samma resultat i alla fall.¹³⁸

I det aktuella fallet menade HD att svarandenas invändningar bort förstås på sådant sätt att de menade att en stämma inte hållits över huvud taget. Därtill ansåg HD att den initiala presumptionen som registeruppgiften medfört var bruten varpå tingsrätten borde ha vidtagit en materiell prövning av behörigheten. Således konstaterade HD att tingsrätten brustit i sin utredningsskyldighet och att målet därför skulle förvisas tillbaka till tingsrätten för ny prövning.¹³⁹

6.2.1.2 NJA 2015 s. 466

Rätten att, som påstådd styrelseledamot, företräda ett bolag i rättegång återkom i rättsfallet NJA 2015 s. 466. Förutsättningarna i det aktuella fallet var i huvudsak följande:

TT och TL var registrerade som styrelseledamöter och HJ var registrerad som delgivningsbar person för Ållonö AB (Ållonö). MG höll, i egenskap av ägare

¹³⁸ NJA 2008 s. 796 (på s. 803–804).

¹³⁹ NJA 2008 s. 796 (på s. 804).

till BL Trading, tillsammans med RR en extra bolagsstämma i Ållonö 14 augusti 2012. Där beslutades att MG och RR skulle tillträda som ny ledamot respektive suppleant. TT och Mpire Capital väckte strax därefter talan om att stämmobeslutet utgjorde en nullitet eftersom de ansåg att Mpire Capital – och inte BL Trading – var de rättmätiga ägarna till aktierna i Ållonö. Därvid anförde de att sammanträdet inte utgjort en bolagsstämma i Ållonö. Bolagsverket förklarade den nya registreringen av ledamöter som vilande i väntan på dom. Stämmningsansökan delgavs TL och HJ som medgav talan. Kort därefter skickade MG och RR, som inte delgivits, in ett eget svaromål där de bestred käromålet. För det fall tingsrätten skulle finna att de inte kunde föra bolagets talan begärde de att få inträda i rättegången som självständiga intervenienter i enlighet med 14 kap 9 § RB.¹⁴⁰

HD meddelade prövningstillstånd avseende frågan om MG:s interventionsrätt. Däremot påpekade domstolen att frågan hänger ihop med hur en talan ska föras mot beslut om ny styrelse när beslutet fattats vid ett sammanträde som påstås inte utgöra en bolagsstämma.¹⁴¹ HD konstaterade inledningsvis att ABL bör tillämpas analogt vid frågor som handlar om huruvida ett beslut över huvud taget fattats vid en bolagsstämma eller ej. Detta eftersom det inte finns anledning att skilja mellan sådana fall och nullitetsfall. Därtill skulle en gränsdragning mellan sådana fall och nullitetsfall bli mycket svår, varpå praktiska skäl talar för en analog tillämpning.¹⁴² Beslutet som fattades vid den omtvistade sammankomsten får, enligt HD, betydelse för frågan om talerätt och bolagsrepresentation oavsett om beslutet invänds vara en nullitet eller att det ej har fattats på en bolagsstämma. Problemet bör enligt HD lösas genom tillämpning av kontradiktionsprincipen – d.v.s. att en domstol, i fall som detta, bör eftersträva att båda sidor kommer till tals.¹⁴³

¹⁴⁰ NJA 2015 s. 466 (på s. 466–467).

¹⁴¹ NJA 2015 s. 466 punkt 7.

¹⁴² NJA 2015 s. 466 punkt 10–12.

¹⁴³ NJA 2015 s. 466 punkt 13.

I enlighet med kontradiktionsprincipen konstaterade HD först att den ”gamla styrelsen” bör ha talerätt vid talan om nullitet och fall där ett nytt styrelseval skett på en sammankomst som påstås inte utgöra bolagsstämma. TT och Mpire ansågs således ha talerätt mot Ållonö. Vad som ska gälla vid klander-talan enligt 7 kap. 50 § ABL lämnades emellertid därhän.¹⁴⁴ HD gick därefter in på frågan om vem eller vilka som i det aktuella fallet hade rätt att företräda Ållonö i processen och poängterade först och främst att interventionsrätt saknas för den som samtidigt anses vara behörig ställföreträdare.¹⁴⁵

HD belyste sedan rättsfallet NJA 2008 s. 796 och att man där konstaterat att medan oklarhet råder huruvida ett beslut är behäftat med nullitet eller att det ej tillkommit på bolagsstämma ska den ”gamla styrelsen” anses vara den behöriga ställföreträdaren för bolaget. Detta för att undvika s.k. bolagskapningar eller en serie av konkurrerande bolagsstämmor.¹⁴⁶ Därefter noterade dock HD att en tillämpning av den utgångspunkt som etablerats i 2008 års fall skulle, i som det nu aktuella fallet, leda till att både käre- och svarandesidan företräddes av samma ägarkonstellation, vilket i praktiken leder till att den materiella frågan inte blir prövad då svarandeparten mycket sannolikt skulle medge talan. Ett undantag från 2008 års prejudikat ansågs därmed rimligt.¹⁴⁷

Å andra sidan belyste HD det faktum att en problematik kring kostnadsfördelning kan uppstå genom att låta den ”nya styrelsen” företräda bolaget. Om det skulle visa sig att styrelsevalet utgjorde en nullitet eller att det ej fattats på en bolagsstämma, kan det uppfattas som oskäligt att låta bolaget bära rättegångskostnaderna. HD noterade att en liknande fråga besvarats i NJA 1960 s. 52 där man slagit fast att kostnaderna för en inbördes tvist mellan ägare naturligt bör bäras indirekt av samtliga aktieägare genom att bolaget

¹⁴⁴ NJA 2015 s. 466 punkt 14–15.

¹⁴⁵ NJA 2015 s. 466 punkt 16.

¹⁴⁶ NJA 2015 s. 466 punkt 17–18.

¹⁴⁷ NJA 2015 s. 466 punkt 20.

drar på sig kostnaderna. I den förevarande situationen, där den bakomliggande tvisten handlar om bättre rätt till aktier, kan dock bolaget tvingas bära kostnader som egentligen borde bäras av aktieägarpretendenterna.¹⁴⁸

För att tillgodose intresset av kontradiktion och samtidigt undvika den oönskade kostnadsfördelningen enligt ovan, ansåg HD att man bör förutsätta självständig interventionsrätt för den som gör anspråk på att vara aktieägare och har stått bakom det ifrågasatta styrelsevalet. Intervenienten står då ensam för kärandesidans rättegångskostnader i de fall både kärandesidan och svarandesidan företräds av ”gamla styrelsen”. En dom i ett sådant mål skulle få rättskraft gentemot intervenienten genom 14 kap. 11 § RB och analog tillämpning av 7 kap. 52 § ABL.¹⁴⁹

Baserat på ovanstående resonemang ansåg HD att en domstol bör vidta viss officialprövning för att tillvarata de intressen aktieägarpretendenterna har. Domstolen har skyldighet att säkerställa kontradiktionen genom att i vart fall se till att de som pretenderar på aktieägarställning får kännedom om processen samt ges tid att intervensera ifall svarandeparten har medgett en talan mot nytt styrelseval. Däremot kan inte en person som valts till styrelseledamot genom det ifrågasatta beslutet ha interventionsrätt eftersom denne, enligt HD, inte anses ha ett eget intresse i beslutets riktighet. Följaktligen ansågs inte MG ha interventionsrätt.¹⁵⁰

6.2.1.3 Slutsatser från de båda rättsfallen

2008 års fall satte punkt för en diskussion och en frågeställning som länge förekommit inom doktrinen.¹⁵¹ HD anslöt sig, föga förvånande, till ståndpunkten att en klanderprocess avseende styrelseval inte inskränker den valda styrelsens behörighet, tvärtom ska styrelsevalet anses verksamt tills vidare. Men i frågan om nullitet, som varit desto mer oklar, slog HD nu fast att den

¹⁴⁸ NJA 2015 s. 466 punkt 21–22.; NJA 1960 s. 52.

¹⁴⁹ NJA 2015 s. 466 punkt 23–27.

¹⁵⁰ NJA 2015 s. 466 punkt 31–36.

¹⁵¹ Se avsnitt 6.2.

omtvistade styrelsen som huvudregel inte har någon som helst behörighet. I undantagsfall ska dock en sådan styrelse anses ha behörighet avseende beslut och åtgärder som är av ”stor betydelse” för bolaget. En intresseavvägning måste göras i det enskilda fallet men typiskt sett torde huvudregeln om icke-behörighet gälla. Slutligen slog man fast att styrelser som valts på en sammankomst som inte är att betrakta som en bolagsstämma, undantagslöst, aldrig kan ha behörighet.

De principer som HD ställde upp i fallet ställer krav på domstolar att göra en materiell prövning av huruvida felet vid styrelsevalet innebar att beslutet var klanderbart, behäftat med nullitet eller inte alls fattat på en bolagsstämma, innan frågan om avvisning på grund av bristande behörighet kan avgöras. Rättsfallet medförde även att den enligt lagstiftaren oönskade situationen, att ett bolag står helt utan någon behörig styrelse, numera undviks. Det skulle vara osannolikt men kanske teoretiskt möjligt att en gammal styrelse beviljas ansvarsfrihet på stämman samtidigt som det nya styrelsevalet utgör en nullitet. I en sådan situation skulle troligtvis undantagsregel i 2008 års fall vad gäller nullitetsfall vara tillämplig och bevilja den nya styrelsen behörighet i processen. Det är däremot aldrig möjligt att en styrelse, genom beslut om ansvarsfrihet på en sammankomst annan än stämman, förlorar sin behörighet samtidigt som det väljs en ny styrelse utan behörighet. En av konsekvenserna av rättsfallet får således sägas vara att ett bolag, trots fråga om klander, nullitet eller beslut på en annan sammankomst än stämman, antingen kommer att vara behörigt företrädd i processen av den ”nya” eller ”gamla” styrelsen. Konsekvensen blev också att frågan om i vilken situation respektive konkurrerande styrelse skulle få behörighet avgränsades relativt tydligt.

Varför fann då HD anledning att pröva frågan om styrelsers behörighet på nytt sju år senare? Jag kan inte tolka 2015 års fall på annat sätt än att processrättsliga skäl låg bakom behovet av att ytterligare nyansera bilden av i vilka situationer respektive styrelse ska ha behörighet att företräda bolaget. En viktig skillnad mellan de båda rättsfallen är vilken styrelse (eller snarare vilken ägargruppering) som väcker talan. Detta får konsekvenser för kontradiktionen i processen, vilket HD pekar tydligt på i domen. Om den ”nya” omtvistade styrelsen väcker en talan mot de ”gamla” styrelseledamöterna föreligger

ingen problematik kring kontradiktion. Kärandesidan och svarandesidan företräds av olika ägargrupperingar med motstående intressen. Om däremot den ”gamla” styrelsen (eller aktieägare som stödjer den) väcker en talan mot bolaget för att upphäva ett beslut baserat på nullitetsgrund skulle principen i 2008 års fall leda till att den gamla styrelsen även ska ges behörighet att företräda svarandeparten, d.v.s. bolaget. En sådan talan skulle förstås medges av svarandeparten och frågan skulle aldrig bli materiellt prövad.

Jag tycker inte att man kan se 2015 års fall som en ändring av den praxis som stakades ut i 2008 års fall. Man bör snarare betrakta det senare prejudikatet som en nödvändig processrättslig komplettering. HD står fast vid att behörigheten att företräda bolaget vid nullitetsfall eller om styrelsevalet inte fattats på en bolagsstämma, ska erkännas för den ”gamla” styrelsen. Däremot löser man kontradiktionsproblemet genom ett processrättsligt konstaterande om att protesterande aktieägare (eller aktieägarpretendenter) ska anses ha interventionsrätt. De aktiebolagsrättsliga reglerna kring behörighet vid klander och nullitet i samband med styrelseval får därmed anses oförändrade i och med 2015 års fall.

Det kan till sist även konstateras att MG förlorade på processuella grunder. Han hade kunnat intervensera i tvisten i egenskap av ställföreträdare för BL Trading, d.v.s. i egenskap av aktieägarpretendent. Däremot ansåg inte HD att en styrelseledamot har ett (av rättsordningen erkänt) eget intresse i frågan om styrelseval. Det är möjligtvis en åsikt som går att kritisera men det faller utanför syftet för den här uppsatsen.

7 Avslutande reflektioner

I aktiebolagsrättens makthierarki placeras bolagsstämman som bolagets högsta beslutande organ. Någon egentlig makt att verkställa och rättshandla kan däremot inte påstås att bolagsstämman innehar utan det högsta verkställande organet är bolagets styrelse, ett organ som också har viss (omfattande) beslutsmyndighet. Lagstiftaren har dock varit tydlig med att bolagsstämman, som är aktieägarnas enda forum, ska vara överordnat styrelsen och styrelsen får anses ha en generell lydnesskyldighet gentemot stämman. Som utgångspunkt har styrelsen en skyldighet att verkställa de beslut stämman fattar samt en skyldighet att inte trotsa stämmans uttryckliga order om icke-verkställighet av ett visst beslut (befogenhetsinskränkning). Å andra sidan har styrelsen i vissa situationer en plikt att inte lyda stämman. Klart är att en sådan skyldighet uppstår när stämman uppmanar till kriminella handlingar eller har fattat ett beslut som skulle strida mot en tvingande regel i ABL, ÅRL eller bolagsordning. Det står även klart att ett beslut som av domstol blivit upphävt inte får verkställas.

Rättsläget vad gäller verkställighetsplikt kontra verkställighetsförbud är dock något mer oklart vad gäller beslut som är under pågående klanderprocess alternativt skulle kunna vara klanderbara utan att någon preskription slagit in. Jag ansluter mig till Nials uppfattning om att det finns situationer där styrelsen har "en möjlighet" att verkställa beslutet.¹⁵² Man får snarare tala om att det finns ett gränsland mellan styrelsens skyldighet att verkställa och dess skyldighet att inte verkställa, där styrelsen har *rätten* att verkställa men är inte nödvändigtvis *skyldig* att göra det. En motsvarande rätt att inte verkställa torde vid samma situationer föreligga. Exakt var dessa gränser går kan inte med säkerhet fastställas. Ett försök till avgränsning skulle, utifrån Nials resonemang, vara att varken verkställighetsplikt eller verkställighetsförbud råder när styrelsen har eller borde ha vetskap om beslutets klandergrund

¹⁵² Se avsnitt 6.1.1.

samtidigt som det inte går att utesluta att beslutet inte blir upphävt. Styrelsen torde i dessa situationer gå fria från skadeståndsansvar oavsett om de väljer att verkställa eller vägrar att verkställa. Det är i mitt tycke en rimlig lösning eftersom styrelsen i dessa situationer, på grund av osäkerheten kring klanderbarheten, knappast kan anses culpösa oavsett om den verkställer med hänvisning till att bolaget inte ska lamslås av en klanderprocess eller om den avvaktar med hänvisning till riskerna för en återgång. I båda fallen får den anses handla med avsikt att inte skada bolaget.

Klander- och nullitetsinstitutet som skydd för aktieägare inskränks ytterligare av det faktum att även nullitetsfel torde kunna preskriberas.¹⁵³ Uttalandena i förarbetena går inte att tolka på annat sätt än att talefristen på något sätt är begränsad. Men rättsläget vad gäller passivitetsverkan vid nullitetsfall och hur en sådan ”längre tids passivitet” ska beräknas får dock anses ganska oklart. Inom bl.a. avtalsrätten finns indikationer på att en längre tids passivitet kan leda till att en rättighet går förlorad, oavsett vad den ena eller andra parten har vetat eller med fog har utgått ifrån. Frågan är om samma princip går att över-sätta till passivitet vid nullitetsfel inom aktiebolagsrätten. Det är möjligt. I sådana fall föreligger fortfarande ett behov av vägledande prejudikat vad gäller beräkning av vad som är en längre tids passivitet. Av rättspolitiska skäl torde tillåten passivitetstid bedömas olika beroende på vilken typ av nullitetsgrund som det aktuella beslutet är behäftat med. En distinktion skulle kunna göras mellan beslut som strider mot aktieägarskyddsregler och de som strider mot borgenärsskyddsregler. Huruvida HD skulle tillämpa en sådan indelning får dock anses oklart i dagsläget.

Lagstiftarens påstående om att skillnaden mellan beslut behäftade med nullitet och beslut som är fattade på annan sammankomst än stämma är praktiskt oväsentlig, får till stor del anses bekräftat i och med HD:s dom i NJA 2008 s. 796. Aktiebolagslagens nullitetsregler gäller analogt vid beslut fattade på andra sammankomster och kändandeparten torde inte behöva specificera om det rör sig om en nullitetstalan eller en fastställelsetalan. Styrelsen kan aldrig

¹⁵³ Se kapitel 5.

anses behörig om styrelsevalet tillkommit på en annan sammankomst än stämma. Styrelsen är även i de allra flesta fall inte behörig om styrelsevalet utgör en nullitet. Men en aktieägare som invänder antingen det ena eller andra måste i praktiken få det bekräftat i domstol för att säkerställa sitt skydd. En sådan process kan tänkas bli utdragen och det finns en överhängande risk att den omtvistade styrelsen verkar som om den vore behörig under tiden, samtidigt som interimistiska verkställighetsförbud inte vanligtvis meddelas. Detta kan förstås få konsekvenser för bolaget och indirekt aktieägarna. Om domstolen förklarar styrelsevalet ogiltigt och kräver återgång av styrelsens dittills vidtagna åtgärder kan det skada aktieägarna minst lika mycket som om domstolen låtit styrelsens handlingar bestå. Dessutom är rättshandlingar gentemot tredje man som huvudregel gällande oavsett. Aktieägarens skydd mot effekterna av att en styrelse väljs på annan sammankomst än stämma eller att valet utgör nullitet får anses relativt svagt.

Det bästa skyddet aktiebolagslagen egentligen tillhandahåller när stämman fattat ett klanderbart beslut torde vara möjligheten att kalla till extrastämma och där fatta ett korrekt beslut. Dessutom ger förstås aktiebolagslagens skadeståndsregler ett relativt effektivt skydd men undersökningen har visat att styrelsen i många fall kan genomföra åtminstone beslut som enbart är klanderbara utan risk för skadeståndsansvar. Med tanke på att klanderbara beslut ofta kan verkställas direkt, att en klandrande aktieägare löper risk att få betala motpartens rättegångskostnader samt att inhibition kan kräva högt ställda säkerheter, kan man kanske anse att klanderinstitutet ger ett dåligt skydd. I vilken utsträckning klanderbara beslut de facto klandras har inte varit föremål för den här uppsatsen men enligt bl.a. Nerep, Adestam och Samuelsson utgör klanderinstitutet i vart fall ett skydd ur en preventiv aspekt. Kanske är det så vi bör betrakta dessa regler. Kanske bör vi med hänsyn till det starka intresset av effektivitet i aktiebolag inte tillerkänna aktieägarna ett starkare skydd mot felaktiga beslut. Lagstiftaren tycks inte vilja erbjuda ett skydd som brukas slentrianmässigt och opportunistiskt, däremot ett skydd som ändå ger en viss grundtrygghet. Det kanske stundtals är en skenbar trygghet, men klanderinstitutet måste betraktas som en del i aktiebolagsrättens och den allmänna civilrättens totala regelkomplex. I en sådan kontext får aktieägarna, enligt gällande rätt, anses ha ett tillräckligt skydd.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Almlöf, Hanna (2014), *Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet: en aktiebolagsrättslig studie om ägarledda bolag*. Stockholm: Jure.

Arvidsson, Niklas – Gorton, Lars (2019), 'Passivitet inom avtalsrätten', i: Gorton, Lars – Heuman, Lars – Persson, Annina H – Sjöberg, Gustaf (red.) – Lundblad, Malin (redaktionssekreterare), *Festskrift till Göran Millqvist*. Stockholm: Jure.

Bergström, Clas – Samuelsson, Per (2015), *Aktiebolagets grundproblem*. Femte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Johansson, Svante (1990), *Bolagsstämma*. Stockholm: Juristförlaget.

Johansson, Svante (1991), 'Interimistiska åtgärder vid aktiebolagsrättsliga processer – något om tillämpningen av 15 kap. RB vid processer grundade på aktiebolagslagen', *SvJT* 1991 s. 601–617.

Johansson, Svante (2018), *Svensk associationsrätt i huvuddrag*. Tofte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Kedner, Gösta – Roos, Carl Martin (1998), *Aktiebolagslagen Del I, (1-9 kap) med kommentarer*. Upplaga 5.2 under medverkan av Rolf Skog. Stockholm: Norstedts Juridik.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria – Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Nial, Håkan (1934), *Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*. Stockholm.

Westberg, Peter (2004), *Det provisoriska rättsskyddet i tvistemål: en funktionsstudie över kvarstad och andra civilprocessuella säkerhetsåtgärder. Bok 4.* Lund: Juristförlaget.

Åhman, Ola (1997), *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt.* Uppsala: Iustus.

Offentligt tryck

Prop. 1975:103 Om förslag till ny aktiebolagslag m.m.

Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.

SOU 1941:9 Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m.

SOU 1971:15 Förslag aktiebolagslag m.m.

Övriga källor

Nerep, Erik – Adestam, Johan – Samuelsson, Per, Aktiebolagslag (2005:551)
7 kap. 1 §, Lexino 2018-06-26.

Nerep, Erik – Adestam, Johan – Samuelsson, Per, Aktiebolagslag (2005:551)
7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09.

Nerep, Erik – Adestam, Johan – Samuelsson, Per, Aktiebolagslag (2005:551)
7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09.

Nerep, Erik – Adestam, Johan – Samuelsson, Per, Aktiebolagslag (2005:551)
7 kap. 52 §, Lexino 2018-10-09.

Nerep, Erik – Adestam, Johan – Samuelsson, Per, Aktiebolagslag (2005:551)
8 kap. 42 §, Lexino 2018-06-26.

Samuelsson, Per, Karnov internet, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 52 § not
485, 2019-05-02.

Rättsfallsförteckning

NJA 1936 s. 684

NJA 1960 s. 52

NJA 1993 s. 570

NJA 2002 s. 630

NJA 2008 s. 796

NJA 2015 s. 466

NJA 2017 s. 203

Göta Hovrätt Mål T 1557-16

RH 2012:13